

לתי אגאנסטה

מערך המינהל למטפחות לילדים עם צרכים
מיוחדים באמצעות מתנדבים

מדריך לרכז

תשס"ו - דצמבר 2006

תודות:

תודותינו נתונות לשותפים הרבים שלקחו חלק בעיצובה ובפיתוחה של התוכנית עד כה:

לצוות התוכנית בעבר ובהווה: ניצה דינור, נועם לפידות לפלר, תקווה עברון, תמי קרישפין, יונית לבנון, אלון זיו ונעמי תור.

לצוות הסיוע בעיתות חרום ובשגרה: ליאורה יודלביץ, וחייה לבבי.

לכל המתנדבים והמשפחות שלקחו חלק בתוכנית,

לאנשי המקצוע הרבים מהשדה והמטה, ממשרדי הממשלה, מהרשויות המקומיות ומהעמותות

השונות שהיו ועדיין שותפים בתוכנית "עמית למשפחה" שאת שמות כולם תקצר היריעה מלציין.

פתח דבר:

התוכנית "עמית למשפחה" מפעילה מערך תמיכה למשפחות לילדים עם צרכים מיוחדים באמצעות מתנדבים. תוכנית זו פותחה מתוך אמונה כי המשפחה היא הגורם המרכזי והמהותי ביותר בגידול ילדיה, וככזה היא זכאית למערכי תמיכה מגוונים, אשר יאפשרו לה למלא משימה זו בצורה מיטבית.

התוכנית, פותחה ע"י עמותת "אשלים" בשותפות עם גורמים רבים הן ברמה הארצית והן ברמה המקומית ובכללם: משרד הרווחה, הרשויות המקומיות, עמותות העוסקות בתחום ההתנדבות, עמותות לשירות לאומי, עמותת "גוונים", ג'וינט ישראל, ועמותות מקומיות נוספות והיא מופעלת בישובים רבים ברחבי הארץ ע"י המחלקות לשירותים חברתיים.

לצורך הפצת הידע הרב שנצבר במהלך שנות הפעלת התוכנית ומתוך שאיפה שתוכנית זו תמשיך להתקיים, להתפתח ולהתרחב בישובים בהם היא פועלת, כמו גם בישובים רבים נוספים ברחבי הארץ, איגדנו עבורכם חומרי עבודה רבים, המהווים יחדיו את "ארגז הכלים" להפעלת "עמית למשפחה". החומרים מאוגדים בסדרה של ארבע חוברות הכוללות: חוברת לצוות הקמה וליווי, חוברת לרכז יישובי, חוברת למתנדב וחוברת למנחה הקבוצה.

חוברת הרכז מהווה בסיס לעבודת הרכז.

אנו תקווה שתעשו שימוש נרחב בחומרים אלה, בכדי שקהל היעד של התכנית, משפחות שלהם ילדים עם צרכים מיוחדים, יוכלו לקבל מענה משמעותי ואיכותי.

בברכה,

צוות התוכנית

חברי צוות התוכנית והצוות המלווה מטעם "אשלים":

רבקה שי, מנהלת תחום ילדים ובני נוער עם צרכים מיוחדים, "אשלים"
תמי קרישפיין, מנהלת תוכניות, תחום ילדים ובני נוער עם צרכים מיוחדים, "אשלים"
תקווה עברון, מנהלת תוכנית עמית למשפחה, "אשלים", "גוונים"
נעם לפלר לפידות, רכזת אזור צפון, תוכנית "עמית למשפחה", "גוונים", מרכז כוכב
ניצה דינור, רכזת אזור דרום, תוכנית "עמית למשפחה", "גוונים"

כתיבה ועריכה:

תקווה עברון
נעם לפלר לפידות
ניצה דינור
תמי קרישפיין

תוכן עניינים

- דברי ברכה – מר מנחם וגשל, משנה למנהל הכללי, משרד הרווחה ----- 5-6
 ד"ר רמי סולימני, מנכ"ל "אשלים" ----- 6
- חלק א: מידע על התוכנית----- 7-20
 - א. רקע: תכנית "עמית למשפחה" ----- 7-10
 - ב. רקע תיאורטי – משפחות לילדים עם צרכים מיוחדים----- 11-18
 - ג. תיאור התוכנית ----- 19-20
- חלק ב': רכז התוכנית----- 21-23
 - א. הגדת תפקיד הרכז----- 21
 - ב. תוכנית העבודה של הרכז----- 21
 - ג. תהליך עבודת הרכז בתוכנית----- 22
 - ד. דוגמאות לאופני עזרה הניתנים ע"י מתנדבי התוכנית----- 23
- חלק ג': ערכת שיווק ופרסום לתוכנית----- 23-34
 - מבוא----- 24
 - א. תאור קצר של התוכנית----- 25
 - ב. כתיבת עיתון על התוכנית----- 26-27
 - ג. נוסחי מודעה לגיוס מתנדבים לתוכנית----- 28-29
 - ד. כרזת התוכנית----- 30
 - ה. מצגת על התוכנית----- 31-34
- חלק ד': תיק טפסים ----- 35-69
 - א. טפסים למילוי ע"י הגורם המפנה ילד/משפחה לתוכנית----- 35-41
 - ב. טפסים למילוי ע"י המתנדב השותף לתוכנית----- 42-52
 - ג. טפסים למילוי ע"י המשפחה השותפה לתוכנית----- 53-54
 - ד. טפסים למילוי ע"י מנחה הקבוצות בתוכנית----- 55-60
 - ה. טפסים למילוי ע"י רכז התוכנית----- 61-69
- חלק ה': תחזוקה ותגמול המתנדב ----- 70-73
 - א. דוגמת ברכה למתנדב ----- 71
 - ב. דוגמת שי למתנדב ----- 72
 - ג. דוגמת תעודת הוקרה למתנדב----- 73
- רשימת מקורות ----- 74-75

דברי ברכה

מדינת ישראל
משרד הרווחה
לשכת המשנה למנהל הכללי

תוכנית "עמית למשפחה" מפתחת את אחד מהעקרונות המשמעותיים בכל הקשור לעבודה עם משפחותיהם של ילדים עם צרכים מיוחדים ומשתלבת בתפיסת משרד הרווחה בכל הקשור להעדפת הטיפול הקהילתי המשפחתי, על הוצאת ילדים מן הבית.

משפחה שבה ילד עם צרכים מיוחדים מחייבת תשומות מכל קשת המענים האפשריים ומצריכה איגום של מירב הכוחות הקיימים בקהילה. הסתמכות המשפחה על כוחותיה בלבד, יכולה להוביל, להחלטה על סידור הילד מחוץ לבית- מתוך הכרח קיומי של המשפחה ולא על בסיס צורכי הטיפול בילד.

בתוכנית, מושם דגש על שותפות של גופים ממשלתיים תוך משרדיים (אגפי משרד הרווחה השונים) גופים ממשלתיים בין משרדיים (משרדי הרווחה, חבריאות והחינוך, המוסד לביטוח לאומי), ארגוני מיגזר שלישי (ג'וינט- ישראל, חברת המתנ"סים, עמותות שירות לאומי, עמותת גוונים, קשר ועוד רבים וטובים) ובעיקר של מתנדבים מהקהילה, הפועלים בקרב המשפחות בגיבויים המקצועי של עובדים סוציאליים מחמחלקות לשירותים חברתיים.

כמשרד רווחה, אנו מצווים על פיתוחו של ההון האנושי בקהילה- ככלל וכמסייע בהתמודדותן הקשה של משפחות לילדם עם צרכים מיוחדים, בפרט. אני מברך על פעילות חשובה זו, הבאה לביטוי בהוצאת חוברת זו, המקבצת את הניסיון שנרכש בהפעלת התוכניות הן בימי החירום והן בעיתות שלום. אני סמוך ובטוח, כי חומרים אלה יסייעו לכל העושים בדבר לחזק ולהעצים את המשפחות ולהעמיד לרשותן את מירב המשאבים הקיימים בקהילה.

בברכה,

מנחם וגשל

המשנה למנהל הכללי
משרד הרווחה

העמותה לתכנון ולפיתוח שירותים לילדים
ובני נוער בסיכון ומשפחותיהם (ע"ר)
מיסודה של ר' זינט ישראל ובתמיכתם של
ממשלת ישראל והמדינת היהודית של ניו-יורק

קוראים יקרים

מארו זה מאגד בתוכו מקבץ חומרים אודות התוכנית "עמית למשפחה", אשר נכתבו במהלך שנות הפיתוח של התוכנית.

"אשלים", בשותפות עם משרד הרווחה, רשויות מקומיות, הגוינט, ועמותות שונות העוסקות בהתנדבות ובאנשים עם נכויות ברמה הארצית והמקומית (גוונים, בת עמי, פרח ועוד), פיתחה את תוכנית "עמית למשפחה" כאמצעי לתמיכה וסיוע למשפחות להם ילד עם צרכים מיוחדים באמצעות מערך התנדבות קהילתי. החבירה בין מתנדבים - אנשים הבוחרים לתת, לבין משפחות להם ילד עם צרכים מיוחדים, שכאלה למדו להעריך ולכבד את החיים ואת הנתינה, היא חבירה מיוחדת במינה, שיש בה הרבה אהבה ונשמה. התוכנית פועלת בתפר של בין הפורמאלי לבלתי פורמאלי, ובזה ייחודה. מתנדב החובר למשפחה, נותן את תשומת הלב הקטנה, את תחושת האכפתיות, והכל "בגובה העיניים", ובכך הוא משלים חלל שלא תמיד ניתן למלאו באמצעות קשר מקצועי. עם זאת המתנדב זוכה להכשרה וליווי מקצועי וכך הוא נותן שירות טוב ויעיל. למעשה התוכנית הופכת לחלק מסל השירותים המוצע לתושבים ע"י לשכת הרווחה והישוב.

החומרים שבמארו מהווים כלי עבודה להפעלת התוכנית, בעזרתם ניתן ליישמה ולהבנותה. אנו תקווה שחומרים אלה, "יקבלו חיים" וישמשו רבים מכם, כאשר תבחרו להפעיל שירות זה בישוב או בארגון בו אתם פעילים. מי ייתן ובאותם הישובים בהם פועלת התוכנית, היא תמשיך להתקיים, להתרחב ולהתפתח, ושמנהיגים ומובילים בישובים אחרים יאמצו תוכנית חשובה זו כחלק מסל השירותים למשפחות להם ילדים עם צרכים מיוחדים. את האמונה והנשמה שבתוכנית זו, אתם צריכים למצוא ולהביא מעצמכם, כי את המנגינה המיוחדת הזאת, צריך להמשיך.

בברכה

ד"ר רמי סולמני

מנכ"ל אשלים

חלק א': מידע כללי על התוכנית

א. רקע: תכנית "עמית למשפחה"

תכנית "עמית למשפחה" עוסקת בבניית מערך התנדבות קהילתי עבור משפחות לילדים עם צרכים מיוחדים, אשר יפחית את הסיכון הנשקף לילדים אלו, באמצעות הפחתת העומס הכרוך בגידולם ובטיפוחם.

בבסיס התוכנית עומדת ההכרה במורכבות הרבה, עימה מתמודדת משפחה לילד עם צרכים מיוחדים, כמו גם העומס והקשיים הפיזיים, הרגשיים, החברתיים והכלכליים, אליהם היא נחשפת. להכרה זו מצטרפת ההכרה בדבר תפקידה המרכזי של המשפחה בגידולו של הילד, וכזאת, עלינו לשאוף להעצים את המשפחה ולהעמיד לרשותה משאבים, על מנת שתוכל להיות זמינה עבור ילדה ככל האפשר. תוכנית "עמית למשפחה" שואפת לחבור למשפחות ולאפשר להן עזרה ומשאב אנושי, באמצעות מתנדבים, אשר ייענו ויתאימו עצמם לצרכי ורצון המשפחות.

לצורך הפעלת התוכנית ברמה המקומית, ניבנו שותפויות בהן מעורבים גורמים רבים ובכללם, הרשויות המקומיות, משרד הרווחה, משרד החינוך, עמותות העוסקות בתחום ההתנדבות, עמותות לשירות לאומי, החברה למתנ"סים, עמותת "גוונים", המפעילה ישירות את הפרויקט, גויינט ישראל ועמותות מקומיות רלוונטיות. במקביל, נבנה מערך ארצי לצורך ביסוס התוכנית והטמעתה.

התכנית החלה את דרכה לפני למעלה משלוש שנים, כפיילוט ראשוני ברמה המקומית, בסיוע תרומה שגויסה ע"י הגויינט ואשלים.

חרעיון להפעיל מתנדבים, על מנת לסייע למשפחות להם ילדים עם צרכים מיוחדים, עלה לראשונה בשנים הקשות של האינתיפאדה. במהלך תקופה זו, עלה הצורך לסייע למשפחות אלו להיערך בשעת חירום. לשם כך, הופעלה תכנית מיוחדת במסגרת תכנית החירום, שהופעלה על ידי אשלים, תוך שימוש בכספים, שגויסו לצורך כך על ידי הקהילות היהודיות בארה"ב. ההצלחה הביאה את יוזמי התכנית להכרה, כי ניתן להפעיל אותה גם בימים כתיקונם כחלק בלתי נפרד מהפעילות הקהילתית.

התוכנית הוגשה לאישור במסגרת "אשלים", לצורך בניית תוכנית עבודה ארצית ופיתוח כוללני שלה.

תוכנית "עמית למשפחה" מופעלת בשתי רמות:

הפעלת התוכנית ברמה המקומית

בניית התכנית בכל ישוב כוללת בראש ובראשונה הכנת תשתית קהילתית ביישוב, ע"י גיוס השותפים הרלוונטיים לתוכנית, ובראשם המחלקות לשירותים חברתיים כגורם דומיננטי מרכזי בהובלת והפעלת התוכנית. לאחריה, ישנם שלבים אופרטיביים רבים, שנועדו להוציא את התוכנית מן הכוח אל הפועל. שלבים אלו כוללים את:

- **מיפוי המשפחות** (ע"י עובדי הרווחה ביישוב ומסגרות החינוך המיוחד) **והמתנדבים** (מיפוי זה מתבצע באמצעות פנייה לקבוצות בעלות פוטנציאל התנדבותי, כגון מועדוני גמלאים, נוער הפועל במסגרות שונות, סטודנטים מקבלי מלגות, בנות שירות לאומי וכן באמצעות התקשורת המקומית).
 - **חשיפת המשפחות והמתנדבים הפוטנציאליים לתוכנית**, כוללפרישת תחומי התנדבות רחבים ומגוונים, כדוגמת: פעילות חברתית והעשרתית לילדים עם הצרכים המיוחדים ו/או לילדי המשפחה האחרים, סיוע בהסעות, שהות עם הילדים על מנת לאפשר לשאר בני המשפחה להתפנות לצרכיהם, יצירת קשרי תמיכה להורים וסיוע למשפחה בעיתות משבר.
 - **הכרת הצרכים והרצונות** של כל משפחה ומשפחה, כמו גם הכרות ומיון המתנדבים מבחינת רצונם ויכולתם להתנדב.
 - **הכשרת המתנדבים** טרם כניסתם למשפחות.
 - **ציוות בין משפחה למתנדב**, יצירת המפגש הראשוני ביניהם ובניית חוזה הקשר ביניהם.
 - **ליווי והדרכת המשפחות והמתנדבים**: המשפחות נמצאות בקשר רציף עם עובדי הרווחה ואילו המתנדבים זוכים לליווי אישי של רכז הפרויקט ומשתתפים בהנחיות קבוצתיות ובהרצאות בתחומים שונים הקשורים לעבודתם.
- התכנית פועלת כיום ב-12 ישובים ברחבי הארץ, ע"פ מודלים מקומיים שונים שהתפתחו. הישובים בהם פועלת התכנית הם: אופקים, נתיבות, שדרות, אשקלון, קריית גת, בית שמש, ת"א (שכונת התקווה), מודיעין, מגדל העמק, מעלות ומעלות תרשיחא ועיר הכרמל (עוספיה ודלית אל כרמל).
- כיום משתתפים בתוכנית כ-300 מתנדבים ומשפחות, זהו הממוצע לשנת פעילות (כ-30 מתנדבים/משפחות ליישוב). המתנדבים משתייכים לפלחי אוכלוסיה שונים ומגוונים, ובכללם בנות שירות לאומי, נוער, סטודנטים ומתנדבים מבוגרים. המשפחות המשתתפות בתוכנית ברובן מוכרות למחלקות לשירותים חברתיים, ולקות הילדים מגוונות.
- ישובים מסוימים בחרו להתמקד באפיון מסוים, כגון: סוג הלקות, גיל הילדים וכדומה, על מנת להקל ולפשט את נושא הכשרת והדרכת המתנדבים. ישנם מקומות, בהם התוכנית יצרת מנוף

לפיתוח מערך תמיכה רחב יותר עבור המשפחות, הכולל פעילויות הורים- ילדים, קבוצות תמיכה להורים, הרצאות להורים ועוד.

הפעלת התוכנית ברמה הארצית

לתוכנית מנהלת ארצית ושלוש רכזות אזוריות (מחוז צפון, מחוז מרכז ומחוז דרום). כחלק מתהליך הפעלת התוכנית, מגייסות הרכזות רכו יישובי מתוך היישוב עצמו. הדמויות המתפקדות כרכזי יישובים הינן מגוונות, ועשויות לכלול מתנדבים, בנות שירות לאומי, רכוזי התנדבות ביישובים וכיו"ב.

התוכנית מלווה ע"י ועדת היגוי ארצית, בה משתתפים נציגי משרדי הממשלה השונים: משרד הרווחה, משרד החינוך ומשרד הבריאות. כמו כן, שותפים בוועדה המוסד לביטוח לאומי, עמותת שירות לאומי, עמותת "קשר", החברה למתנ"סים, גוינט ישראל, עמותת "גוונים" וארגונים רלוונטיים נוספים.

שאיפתה של וועדת ההיגוי הינה לבנות תשתית ארצית לתוכנית "עמית למשפחה". תשתית זו תתבסס על הפעלה משותפת של מספר גורמים: יחידות ההתנדבות העירוניות, אשר מטפלנה בפן הארגוני; עובדים סוציאליים מהמחלקות לשירותים חברתיים, אשר יעניקו הדרכה וסיוע מקצועי; וכן משרד החינוך, משרד הבריאות ועמותות משמעותיות נוספות.

עוגני התכנית: תורה, דפוסי עבודה וכלים

במהלך התכנית, מאז ראשית דרכה, פיתח צוות התכנית תורה, תובנות, ותכני ידע רלבנטיים. כמו כן צוות התכנית גיבש ועדכן את נוהלי ודפוסי העבודה ואף פיתח מערך של טפסים למעקב וקבלת משוב פנימה אודות התכנית מנקודת מבטם של כל הנוגעים בדבר. חומרי העבודה, כפי שיתוארו להלן ניבנו על בסיס הניסיון שהצטבר במהלך הפעלת התוכנית כתוכנית פיילוט ומפעילי התוכנית בשטח נעזרים בכלים אלה המהווים את התשתית היישומית של התוכנית ומאפשרים עבודה על בסיס נורמות, כללים וערכים משותפים.

חוברת זו הינה אחת מ- 4 חוברות עבודה המאוגדות בערכה יישובית, המיועדת לבעלי תפקידים שונים בתוכנית:

- **חוברת המיועדת לצוות הקמה וליווי, הכוללת:**
 - רקע תיאורטי
 - תהליך הקמת התכנית בישוב
 - שלבי הפעלת התוכנית בישוב
 - תרשים הפעלת התוכנית בישוב
 - מושגי יסוד בתכנית
 - הצעה לשיתוף הורים בתוכנית
 - פרופיל המתנדב בתוכנית

- קשר עו"ם המחלקה לשירותים חברתיים - מתנדבים – משפחה, בתוכנית
- **חוברת המיועדת לרכז היישובי, (חוברת נוכחית) הכוללת:**
 - מידע כללי על התוכנית
 - ערכת שיווק התוכנית
 - תיק טפסים
 - תחזוקה ותגמול מתנדבים
- **חוברת המיועדת למתנדב, הכוללת:**
 - מידע על התוכנית
 - מילון מונחים על הלקויות השונות
 - הצעות לפעילויות
 - טפסים לסיוע בעבודה
- **חוברת המיועדת למנחה קבוצה, הכוללת:**
 - מידע על התוכנית
 - חומרי עזר להנחית הקבוצות
 - טפסים לתיעוד ולסיוע בעבודה

חומרים אלה משמשים את צוותי העבודה בישובים בהם התוכנית פועלת ויכולים לשמש בסיס להקמת והפעלת התוכנית בישובים נוספים, וכך להוות בסיס להמשכיות התכנית גם בעתיד.

ב. רקע תיאורטי – משפחות לילדים עם צרכים מיוחדים

הקדמה

ההכרה בהורים כגורם מפתח מרכזי לשיפור חייהם של ילדים ובני נוער בסיכון מהווה הנחת עבודה משמעותית הנטועה בבסיס קיומה של אשלים מאז הקמתה. הדבר בוודאי נכון גם עבור משפחות לילדים ובני נוער עם צרכים מיוחדים. גידולו של ילד עם צרכים מיוחדים, מעמיס על המערכת ההורית והמשפחתית התמודדות חדשה ומורכבת, שעלולה להפר את האיזון המשפחתי. עלולים להגיע למצבי פגיעה, הזנחה, הגנת יתר ועוד התנהגויות, שעבור כולן נדרשת התייחסות, שתיתן למשפחה כלים להתמודד ולמצוא את המקום לילד עם הצרכים המיוחדים בחיקה. מעבר להתארגנות המשפחה פנימה, במציאות כיום, למשפחה גם תפקיד מרכזי בהגנה על ילדיהם ובמילוי צורכיהם. בדברי התקדמה לשנתון הסטטיסטי של ילדים בישראל לשנת 1999 מציינים העורכים (בן אריה וציונית, 1999), כי ילדים עם צרכים מיוחדים הם ילדים שהגורל התאכזר אליהם פעמיים: בראשונה, מכיוון שהם ילדים עם צרכים מיוחדים, ובפעם השנייה, מכיוון שהתברה הישראלית טרם מצאה דרכים יעילות להתמודדות עם צורכיהם של ילדים אלו, באופן ההולם אותם ומעניק להם את הכבוד הראוי. ראוי להוסיף לכך גם פגיעה שלישית והיא הסבל הכרוך בחשיפה לרמה גבוהה של סיכון להתעללות ולהזנחה (מרום ועוזיאל, 2001). במציאות שכזו, הורים לילדים עם צרכים מיוחדים נדרשים לפעילות ומעורבות על מנת להגן על ילדיהם, למלא את צורכיהם, ובכך להפחית את הסיכון בו הם נמצאים. סביבה לא מספקת באה לידי ביטוי, בין היתר, בשירותים חסרים, בשירותים קיימים לא מותאמים, בשירותים אשר נותנים מענה חלקי לצרכי הילדים והמשפחות, בשירותים קיימים שאינם מעוגנים בחוק ותלויים בהקצאות תקציביות, במידע שאינו נגיש להורים ועוד.

נושא חשוב זה, הגיע גם לשולחן הדיונים בכנסת ישראל, בשנת 2004, ביום הבינלאומי לזכויות אנשים עם מוגבלויות, במסגרת דיון שכותרתו "סיוע ממלכתי לבני משפחות בהן יש ילד עם מוגבלות". ההמלצות שגובשו בתחום מעידות כי בשלה השעה לפתח תחום זה ונותנות תקווה זחירה לשיפור בתחום.

ההמלצות המרכזיות הן:

1. "הוועדה תפנה למנכ"ל משרד הבריאות, הרווחה והאוצר, בבקשה לבחון הצעת חוק ממשלתית שעניינה מתן זכויות להורים לילדים עם מוגבלות ולבני המשפחה האחרים.
2. הוועדה מבקשת כי ייקבע גורם מרכזי אחד שיהווה מעין מרכז מידע לזכויות ושירותים, ושישמש מעין גורם מתווך בין משרדי ממשלה, ארגונים ועמותות, הורים ואנשי מקצוע. הוועדה תפנה למשרד הרווחה, למשרד הבריאות ולמוסד לביטוח לאומי בבקשה לסייע בנושא הזה.
3. פיצול השירותים בין גופים שונים והיעדר תיאום ביניהם מקשה על המשפחות הנדרשות להשקיע אנרגיה וזמן רב על מנת להעניק לילדיהם את הטיפול הנדרש. הוועדה תפנה למשרד הבריאות, משרד הרווחה, משרד האוצר, משרד החינוך והמוסד לביטוח לאומי,

בבקשה להקים וועדה בין משרדית שתבחן שינוי מערכתי בנושא אנשים עם מוגבלות, ושתפעל על מנת שהטיפול בכל החליכים הביורוקרטיים הנדרשים יינתנו במקום אחד".

אני מאמין...

עבור ילד עם צרכים מיוחדים, כמו עבור כל ילד אחר, הקשר עם משפחתו - החוויה הבסיסית והראשונית לה נחשף הילד, מעצבת ובונה את אישיותו ומציידת אותו בכלים לחיים. חוויה של קבלה, של שילוב בחיי המשפחה, של התגייסות ומציאת מענים לצרכים הייחודיים מחד, ומאיזון בניית חיים נורמטיביים ככל האפשר במשפחה, מהווה את הבסיס להתפתחותו התקינה של הילד ולפיתוח כישורים ומיומנויות בסיסיים. כישורים אלה, יאפשרו לו אח"כ להשתלב בחברה, במערכת החינוך, ביצירת מעגלים חברתיים, במסגרות תעסוקה ועוד.

אנו מאמינים כי ציוד המשפחה בכלים מתאימים לגידול הילד עם הצרכים המיוחדים בצורה הטובה ביותר, הוא המפתח לאיכות החיים של הילד, למניעת הזנחה ופגיעה, לקידום וחיזוק הילד ולפיתוח כלים לחיים עצמאיים ומלאים ככל האפשר.

קיימת שונות רבה בין משפחות שונות: בכוחות, ברמת ההתגייסות, בדפוסי ההתמודדות, בתפיסת עולמם בהקשר למגבלה של ילדם ובמאפיינים תרבותיים. טווח המענים להם זקוקות המשפחות, משום כך, הוא רחב ושונה ממשפחה למשפחה. בכל זאת ניתן לגבש כיווני התערבות השואפים לתת מענה למגוון הצרכים של המשפחות, חלקם נוגעים בהיבט של מניעת סיכון וחלקם מהווים התערבות במצב של סיכון וסכנה. או, בחלוקה אחרת, חלקם ממוקדי ילד וחלקם ממוקדי משפחה. על כל יפורט בהמשך.

קצת על ה- איך...

חשוב לציין, שבכל חשיבה על פיתוח שירותים למשפחות לילדים עם צרכים מיוחדים (כמו גם לילדים עצמם), צריך להיות מאוד רגישים וערניים ולהימנע מפיתוח שירותים אשר יגרמו למשפחה לפתח תלות באיש המקצוע. כיוון הפיתוח צריך להיות כזה שיחזק כוחות פנימיים של המשפחה, שיעודד בהם את האינטואיציה הפנימית, עצמאות, ביקורתיות ובניית איזון מחודש עם הילד בחיק המשפחה. רק במקרים קיצוניים, יאותרו חלופות למשפחה וגם אז, תוך ניסיון להדק ולחזק את הקשר עם המשפחה. מגמה זו, מעידה על שינוי שהתחולל בתפיסת המשפחה לילד עם צרכים מיוחדים, מהתמקדות בתפיסה הרואה בתהליך ההתמודדות של המשפחה מצב בלתי נמנע של משבר ופתולוגיה, להתמקדות בתפיסה הרואה את הכוחות והמשאבים העומדים לרשות המשפחה כמרכזיים בתהליכי ההתמודדות המכוונים לשמור על הבריאות, הרווחה וההתפתחות של בני המשפחה (McCubbin & Patterson, 1983). הגישה מכירה בעוצמות ובכוחות של המשפחה כמרכזיים בתהליך הטיפול תוך דגש על פיתוח תחושת שליטה והעצמה. במקום הזה נשאף בפיתוח נושא המשפחה. כדי להגיע למקום הזה נדרשת מעורבות ושותפות של הורים בכל תהליכי הפיתוח של תוכניות בתחום.

גידול ילד עם צרכים מיוחדים – מציאות חיים חדשה

גידול ילד עם צרכים מיוחדים היא מציאות חיים מתמשכת, המכתיבה לילד ולמשפחתו, דפוסי חיים שונים מן הרגיל בסביבתם, אשר אינם מוכרים להם ואשר לא הוכנו לקראתם מראש. לא פעם זוהי חוויה קיומית קשה למשפחה (פורטוביץ ורימרמן, 1985). לידתו וגידולו של ילד עם צרכים מיוחדים עלולים לגרום לשינויים רבים במעגל חייה של משפחה ובכלל זה סימפטומים של דחק (Stress) פסיכולוגי, תחושת אובדן ומשבר מתמשך (Drotar et al., 1975; Dyson, 1993; Solnit & Stark, 1961). מאפיינים שכחים של תגובות המשפחה להולדת ילד עם נכות הם: צער כרוני (Olshansky, 1962), עצירת התפתחות המשפחה (Farber, 1959), תחושות של חוסר בטחון, חוסר אונים, כעס ודחייה (Kazak, 1986). ניכור, התרחקות, בלבול ותהליך של שלבי הסתגלות (Blacher, 1984). החריגות יוצרת במשפחה תפקידים חדשים, ציפיות, אתגרים ודרישות חדשות; משפחות אלה מתמודדות מידי יום ביומו, עם הקשיים והלחצים הכרוכים בגידולו של הילד בעל הצרכים המיוחדים. המשפחות נאלצות להתמודד עם בעיות בתחומי חיים שונים:

בתחום הכלכלי בגין הוצאות על טיפולים ואביזרים והשלכותיה עקב היעדרויות ממקום העבודה (Perrin & Mclean, 1988). בכמה מחקרים נמצא, שהסטטוס הכלכלי של המשפחה נפגע לעיתים קרובות מכך שהאם – העסוקה בהשגחה ובטיפול בילד הנכה – איננה יכולה לצאת לעבודה, וככלת המשפחה מוטלת על האב כמפרנס יחיד (Darling, 1990; Kazak & Christakis, 1994; McAndrew, 1976; Perrin & MacClean, 1988; Singer & Farakas, 1989).

בתחום הפיזי – הקשיים הנובעים בעיקר מתלות הכרחית ומושכת של הילד בהוריו, באים לידי ביטוי בחיי היומיום של המשפחה ועלולים להחריף עם יציאתו של הילד למסגרת חינוכית. במקרים רבים אין הילד הנכה מסוגל להיות נייד באורח עצמאי, ועל ההורים לדאוג לתחבורה מתאימה או לשאת בעצמם ממקום למקום (Blacher, 1984; Breslau, Staruch & Mortimer, 1982).

בתחום חברתי משפחות לילד עם נכות התפתחותית עלולות לסבול מצמצום הקשרים החברתיים, ומבידוד חברתי עקב מחלת הילד או דחייה חברתית (McCubbin et al., 1983). **בתחום היחסים בתוך המשפחה ובתחום האישי** של כל אחד מחברי המשפחה עלולים לחיווצר קשיים ומתחים מוגברים עקב המטלות הנוספות התמידיות והעומס התפקודי והרגשי (Florian, 1992). במערכת היחסים התוך משפחתית, הקשיים עלולים גם להתבטא בשינוי דפוסי הפעילות המשפחתית ובמטרות המשפחתיות והאינדיבידואליות – כתוצאה מין הצורך, או הנטייה, להיענות בראש ובראשונה לצרכיו של הילד הנכה (McCubbin et al., 1982). לתפישתו של ההורה את מצבו משקל רב בהתמודדות היום יומית עם המעמסה הטיפולית של הילד בעל הצרכים המיוחדים. הערכת ההורה את השליטה שלו לגבי האירוע הטרגי והשימוש שלו

במערכות תמיכה, פורמליות ובלתי פורמליות, הינם משתנים משמעותיים המסייעים להסביר את השונות בהתמודדותם של הורים עם גידולו של ילד נכה (שטנגר, 1987).

בתהליך של הסתגלות והשגת איזון חדש ומתאים לחיים עם ילד עם צרכים מיוחדים, יחסי הגומלין בין הילד ומשפחתו לבין הסביבה – כולל ארגונים פורמליים – ממלאים תפקיד חשוב ובעל השפעה רבה (מרץ, 1988). מרגע שקיימת אבחנה שמהו אינו כשורה עם הילד, מוצאת עצמה המשפחה בקשר אינטנסיבי עם שירותים בקהילה. מחקרים מראים בבירור שהתלות בשירותים, היא אחד המאפיינים של משפחה המתמודדת עם בעיית הנכות (פזרסטון, 1987; Farber, 1962). כחלק מתפקידם של אנשי מקצוע נדרשת גם התייחסות לשינויים שעוברת המשפחה, לתגובותיה הרגשיות, ולשינוי מערך הכוחות והתפקידים בה – אחרת תהייה זו התעלמות מתפקידה של המשפחה להעניק יציבות רגשית לחבריה ככלל, ולחריגות בפרט. מכאן, שעל נותני השירותים לפתח רגישות לתוצאות העומס והדרישות המוטלות על המשפחה, המתמודדת עם חריגות, ולהיות מודעים לכך שנכות עלולה להשתלט על כל מערכות החיים, אם אין מגישים את העזרה המתאימה (Singer & Irvin, 1989). תפקיד השירותים בקהילה הוא לשמש למשפחה כמערכת תמיכה בעיצוב, בבניה ובאפשרות להתמודדות עם המשבר של גילוי הנכות אצל הילד.

התנחה הבסיסית היא שהתערבות מוקדמת ותמיכה, כבר בשלבים הראשונים של זיהוי המוגבלות, עשויים להקל על תפקודם של ההורים, בני המשפחה והילד עם הצרכים המיוחדים לאורך מעגל החיים (שטנגר, 1986).

מגמות ותמורות בהתייחסות למשפחה

בשנים האחרונות הולכת וגוברת ההתעניינות של אנשי מקצוע, בתחום הטיפול בילד בעל הצרכים המיוחדים ובמשפחתו. הדבר מתבטא הן במספר הרב של המחקרים והן בפיתוח השירותים למשפחות (רימרמן, 1997).

תפנית במחקר:

סקירת הספרות המקצועית בתחום משקפת את התפנית שחלה, בעשרים השנים האחרונות, בכיווני ההתעניינות והמחקר במשפחות להן ילד עם נכות. בעבר, נבדקה בעיקר התמודדות המשפחה הדיספונקציונאלית, ואילו משפחות המתמודדות בהצלחה עם המשברים לא זכו לתשומת הלב הראויה.

תפנית בתפיסת אנשי המקצוע:

בחינת מאפייני המשפחות שמצליחות להתמודד עם גידול ילד נכה, הביאה לשינוי מהפכני בתפיסת אנשי המקצוע את המשפחה. מהתמקדות בתפיסה הרואה בתהליך ההתמודדות של המשפחה מצב בלתי נמנע של משבר ופתולוגיה, עברו להתמקדות בתפיסה הרואה את הכוחות והמשאבים העומדים לרשות המשפחה כמרכזיים בתהליכי ההתמודדות המכוונים לשמור על הבריאות, הרווחה וההתפתחות של חברי המשפחה (McCubbin & Patterson, 1983).

בעבר רווחה, בקרב החוגים המקצועיים הגישה, שרק בידי אנשי המקצוע היכולת והכלים לפתור את בעיות המטופלים ולחקל על מצוקת המשפחות. גישה זו יצרה תגובה תלתית של המשפחה באנשי המקצוע ולעיתים קרובות פגעה ביכולת התפקוד המשפחתית (Rappaport, 1981).

תפנית במגמת פיתוח השירותים:

השינוי שתואר לעיל בתפיסת המשפחה, מוביל לשינוי הדרגתי באופי השירותים המפותחים. ניתן לראות מעבר מגישת "ההתמקדות בלקוח", לגישת "ההתמקדות במשפחה" (שינוי זה קיבל תאוצה בארה"ב בעקבות חקיקה מתאימה). גישת "ההתמקדות בלקוח" רואה כמטרה ראשונה פיתוח של התנהגות פונקציונאלית מצד האדם בעל המגבלה. תוך תלות בפילוסופיה של Professional Concerned ההתערבויות מבוצעות ע"י בעלי המקצוע מאחר וההורים נתפסו כבלתי מסוגלים להתמודד עם הבעיה, או שהיחס אל ההורים היה כאל סוכנים של בעלי המקצוע בתהליך (ווייס וגייקובס, 1988). בשנים האחרונות הכירו בעובדה כי גישה זו התעלמה מן התפקיד החיוני שיש למשפחה ולקהילה הרחבה יותר בחיי האדם בעל המגבלה. גישה אלטרנטיבית שהיא "התמקדות במשפחה" מטבע הדברים עשויה להיראות מבטיחה יותר להשגת שיתוף פעולה נאמן בין הורים ובעלי מקצוע (דנסט, ג'ונסון, טריוט והמבי, 1991). בגישה זו מתייחסים למשפחות באור חיובי יותר ומזהים אותן כחיוניות בתהליך ההתערבות. בסקירת הספרות בנושא תוכניות התמקדות במשפחה, וויסבורג וכגן (1989) צוינו 4 עקרונות של הגישה זו והם:

1. ההורים נראים כממלאי תפקיד קריטי בתמיכה בילדם ונתפסים כמסוגלים לתרום לגידול ולפיתוח, בהינתן תמיכה זו.
2. התמיכה מכוונת בראש ובראשונה בכדי לנצל את הכוח המצוי ואת היכולות המשפחתיות.
3. אוריינטציה של מניעת בעיות יותר מאשר טיפול בבעיות.
4. שירותים הניתנים לפרטים מן המשפחה לא יכולים להיות בלתי תלויים במשפחה ובקהילה בה חיה המשפחה, מפני שהפרט הנו מרכיב אינטגרלי של שתי הפונקציות הנ"ל.

העצמה: פרטנית ← קהילתית - כוח מניע לשינוי

בשנים האחרונות מוצאים בספרות התייחסות לפוטנציאל הטמון בתרומתו של הלקוח עצמו. הגישה, המתייחסת ללקוח כבעל יכולת לפתור את בעיותיו, קידמה את יכולת ההתמודדות וההסתגלות של הורים לילדים עם צרכים מיוחדים. הגישה מכירה בעוצמות ובכוחות של המשפחה כמרכזיים בתהליך הטיפול תוך דגש על פיתוח תחושת שליטה והעצמה. הרציונאל התיאורטי העומד בבסיס גישת העצמה, כאסטרטגיה לטיפול במשפחות, הוא שלהורים החובה והזכות, מעצם תפיסת תפקידם, לקבוע את סדרי העדיפות של משפחתם. המשפחה, ורק היא בלבד, נושאת את האחריות בקביעת מהלך התפתחותה באופן כזה שרווחת וזכויות חברי המשפחה נשמרים מוגנים (Rappaport, 1984). הספרות מגדירה את תחושת העצמה כמשאב פנימי המסייע למשפחה בהתמודדות עם גידול ילד עם צרכים מיוחדים.

מהפרט לקהילה - מעורבות ושותפות הורית:

קבוצות שונות של מומחים קראו להשתתפותם של אזרחים ולהגברת השפעתם על ארגוני רווחה. יש שראו בשיתוף מטרה בפני עצמה, המבוססת על ההכרה בזכותם הבסיסית של יחידים וקבוצות לקחת חלק ולהשפיע על קבלת החלטות הנוגעות לרווחתם ולגורלם (קטן, 1980), ויש שראו בשיתוף תושבים אמצעי להשיג מטרות באמצעות השיתוף יהיו המענים לצרכים אפקטיביים ויעילים יותר (Berger & Specht, 1973). קטן (1980) מונה בין מטרות השיתוף את: מימוש זכותו של אדם להיות שותף בקבלת החלטות חשובות הנוגעות לגורלו, צמצום הניכור החברתי בקרב אנשים ויצירת הזדמנויות חדשות לקשור קשרים חברתיים, חינוך פרטים להתנהגות דמוקרטית ולאחריות ציבורית, כולל אחריות לקבלת החלטות, הפחתת תחושת התלות בארגון, חלוקה מחדש של כוח והשפעה בקרב לקוחות, הרחבת בסיס התמיכה שיש לארגון בקהילה, מתן מענה לצרכים האמיתיים של הלקוחות, פיתוח מנהיגות וטיפוחה, ועוד. בתחום הנכויות התפתחה מגמה בולטת של ארגוני הורים, וכיום מגמה זו מתפתחת לכיוון של ארגוני נכים.

נתוני רקע: הערכת צרכים וכיסויים ע"י שירותים

נתונים כלליים:

עפ"י הסקר שנעשה ע"י מכון ברוקדייל והמוסד לביטוח לאומי (נאון, מורגנשטיין, שימעל וריבליס, 2000):

- 7.7% מהילדים בישראל (כ-160,000) מוגדרים כילדים עם צרכים מיוחדים.
- שיעור הילדים עם הצרכים המיוחדים גבוה יותר בישובים הערבים מאשר בישובים היהודים – 8.3% לעומת 7.6%.
- שיעורים גבוהים יותר של ילדים עם צרכים מיוחדים נמצאו בישובים קטנים (פחות מ-50,000 תושבים) – מ-8.7% - 9.3%. גם בערים הגדולות (יותר מ-200,000 תושבים) שיעור זה גבוה – 8.4%.
- שיעור גבוה במיוחד של ילדים עם צרכים מיוחדים נמצאו בישובים עם דירוג חברתי – כלכלי נמוך מאוד (11%).

שירותים למשפחות:

בסקר זה "ילדים עם צרכים מיוחדים: הערכת צרכים וכיסויים על ידי השירותים" (נאון, מורגנשטיין, שימעל וריבליס, 2000), ניסו החוקרים בין השאר להתמודד עם השאלה מהם השירותים הניתנים לילדים עם צרכים מיוחדים ומהם הפערים בין הצרכים למענים הקיימים. מבין המענים השונים שנבדקו, מענה אחד הוגדר באופן מוחלט עבור המשפחה והוא שירותי ייעוץ ותמיכה למשפחה. מענים נוספים שנוגעים לתחום המשפחה, אם כי לא באופן מובהק, הינם השירותים הפסיכו סוציאליים (אשר במקרים רבים הם ממוקדי ילד) ושירותי תמיכה הכוללים: טיפול אישי, השגחה, הסעות וליווי (אשר עיקר המענים בהם נמצאו בתחום ההסעות). להלן הממצאים:

לוח 1: שירותים מומלצים ושירותים שניתנים בפועל לילדים עם צרכים מיוחדים (באחוזים) (לוח 42, מתוך נאון, מורגנשטיין, שימעל וריבליס, 2000)

סוג השירות	מומלץ	ניתן
שירותים רפואיים	85	38
שירותים פרא-רפואיים	75	33
שירותים פסיכו-סוציאליים	83	18
שירותים חינוכיים (ללא חינוך מיוחד)	71	29
שירותי תמיכה: טיפול אישי, השגחה, הסעות, ליווי	30	27
שירותי ייעוץ או שירותי תמיכה המיועדים למשפחה	69	9

לוח 2: ילדים עם צרכים לא מסופקים, לפי סוג השירות, לפי מגזר ולפי מצב חברתי-כלכלי (באחוזים) (מתוך לוחות 50 ו-53, נאון, מורגנשטיין, שימעל וריבליס, 2000)

סוג השירות	ישוב יהודי	ישוב ערבי	מצב חברתי-כלכלי		
			נמוך מאוד	נמוך	בינוני גבוה
שירותים רפואיים	39	71	62	54	33
שירותים פרא-רפואיים	40	76	68	54	35
שירותים פסיכו-סוציאליים	72	88	81	82	76
שירותים חינוכיים (ללא חינוך מיוחד)	57	94	78	67	62
שירותי תמיכה	32	59	56	34	25
שירותי ייעוץ או תמיכה למשפחה	84	92	95	88	82

* שיעור הילדים עם הצרכים הלא מסופקים הוגדר כשיעור הילדים הזקוקים לשירות מסוים ואינם מקבלים אותו מתוך כלל הילדים הזקוקים לאותו שירות

לוח 3: שירותים מומלצים ושירותים הניתנים בפועל לילדים עם צרכים מיוחדים לפי נכות עיקרית (באחוזים) (מתוך לוח 44, נאון, מורגנשטיין, שימעל וריבליס, 2000)

סוג השירות	לימודים והתנהגות		מחלה		חושי		פיזי קשה		פיגור	
	מומלץ	ניתן	מומלץ	ניתן	מומלץ	ניתן	מומלץ	ניתן	מומלץ	ניתן
שירותים רפואיים	74	9	100	92	100	56	89	50	91	36
שירותים פרא-רפואיים	77	29	54	33	79	28	93	33	100	73
שירותים פסיכו-סוציאליים	92	18	61	10	83	11	86	25	73	36
שירותים חינוכיים	87	31	46	27	58	28	64	22	64	27
שירותי תמיכה	14	29	33	15	53	21	48	33	100	64
שירותי ייעוץ או תמיכה למשפחה	61	7	63	6	89	11	86	15	100	9

המחקר מראה בוודאות, כי שירותי הייעוץ והתמיכה במשפחה, אף כי מהווים צורך מהותי עבור המשפחות, נמצאים בחסר הגדול ביותר בהשוואה לכלל השירותים האחרים. נתון זה גדל בישובים הערבים וככל שהמצב החברתי כלכלי נמוך יותר והוא חובק את כלל הנכויות (עם שינויים קטנים בין נכות לנכות).

לסיכום:

ההסכמה בנוגע לחשיבות נושא המשפחות לילדים עם צרכים מיוחדים חובקת כל: אקדמיה, קובעי מדיניות, אנשי מקצוע בשדה ועוד. למרות ההכרה בחשיבות הנושא, משאבים מעטים מופנים לפיתוח הנושא, מאחר ומרבית התקציבים מופנים לטיפול ישיר בילדים ונוצר חסר בבניית שירותים ממוקדי משפחה, המכוונים לחיזוק והעצמת משפחות. נראה שיש כאן פרדוקס שנכון לתקנו. הכל מודעים לכך שמשפחה מגויסת, יודעת ומעורבת, היא המנוף האמיתי להצלחתו של הילד. איש מקצוע, טוב ככל שיהיה, לא יצליח לקדם ילד, ללא שיתוף הפעולה של משפחתו. שילוב אמיתי לא יצליח, אם בחיק משפחתו עדיין לא קיבלו את הילד, ובכל

זאת, הכל אומרים בהתנצלות שאין לכך תקציבים. אנו מזמינים את כולנו להעיז, לשנות את סדרי העדיפויות בתוך העוגה התקציבית ולהשקיע הרבה בכוח האדם, הגרעיני, האמין והמסור, שלעולם לא עוזב ושנקרא המשפחה.

ההורים הם משאב, כזה שיש לנצלו. הם מקדמים פיתוח שירותים, הם דואגים למיצוי הזכויות של ילדם, הם מקדמים חקיקה, הם לוקחים חלק בטיפול בילד, משלימים ומתרגלים את עבודת המטפלים והמחנכים. הורה יודע, מעורב ושותף, הוא כוח אדיר לקידום הילד. אנחנו צריכים לעזור להורים המתקשים להתקדם למקום הזה.

ג. תיאור תוכנית "עמית למשפחה"

מטרת התוכנית

הקמת מערך התנדבות אשר יסייע למשפחות לילדים ונוער עם צרכים מיוחדים.

סל תמיכה

תוכנית התמיכה כוללת סל של אפשרויות שהמשותף להן הוא הפעלתן בידי מתנדבים:

1. סיוע ותמיכה למשפחה לילדים ונוער עם צרכים מיוחדים.
2. פעילות חברתית והעשרה לילדים עם צרכים מיוחדים.
3. שירות הפגה המאפשר למשפחה להתפנות לעצמה ולילדיה האחרים.
4. יצירת רשת תמיכה קהילתית למשפחה.
5. סיוע למשפחה בעתות משבר וחירום.

אוכלוסיית היעד

משפחות לילדים ובני נוער עם צרכים מיוחדים.

המתנדבים בתוכנית

- המתנדבים יתקבלו לתוכנית לאחר ראיון אישי ועמידה בתנאי הסף.
- המתנדבים בתוכנית משתייכים לקהלים רבים כדוגמת:
 - א. סטודנטים
 - ב. בנות שירות לאומי
 - ג. חיילים
 - ד. בני נוער
 - ה. מתנדבים מהקהילה
 - ו. קבוצות מאורגנות ממקום עבודה או ארגוני התנדבות

תהליך הפעלת תוכנית "עמית למשפחה" בישוב

1. הצגת התוכנית בפני מנהלי אגפים בישוב ותיאום ציפיות.
2. קליטת רכזות.
3. מיפוי השירותים בקהילה על ידי הרכז.
4. מיפוי המשפחות הזקוקות למתנדב (בשיתוף עם אגף החינוך והרווחה).
5. איתור וגיוס מתנדבים.
6. אוריינטציה למתנדבים.
7. שיבוץ המתנדב במשפחה.
8. ליווי, הדרכה ומעקב אחר המתנדב.

ליווי והדרכה למשתתפים בתוכנית

1. הדרכה וליווי לרכז התוכנית

- א. ליווי מקצועי לרכז התוכנית – הליווי וההדרכה מתבצעים על ידי אחראי האזור.
- ב. מפגש הדרכה והנחייה אזורי לרכזים הישובים – עם אחראי האזור.

2. הדרכה למתנדבים

- א. **הדרכה פרטנית** – ליווי על ידי הגורם המפנה את המשפחה לתוכנית (עו"ס, יועצ/ת, פסיכולוגית וכד'). המפגש הראשון של המתנדב עם המשפחה מתקיים יחד עם העו"ס של המשפחה או גורם אחר שהפנה את המשפחה לתוכנית. במהלך כל תקופת ההתנדבות הגורם המפנה מלווה את המתנדב בהתאם לצורך.

ב. הדרכה קבוצתית

- ההדרכה מתקיימת ברוב המקרים על ידי עו"ס מהרווחה (או מהגורם המפנה) בעלת הכשרה בהנחיית קבוצות ובעלת ניסיון בטיפול במשפחות לילדים עם צרכים מיוחדים.
- הקבוצה מהווה קבוצת תמיכה ושייכות למתנדבים בתוכנית.
- ההדרכה משלבת שני מרכיבים מרכזיים:
 1. ליווי, תמיכה רגשית וייעוץ למתנדב בתוכנית.
 2. הקניית ידע רלוונטי, נעשה בשילוב אנשי מקצוע מהקהילה הנותנים שירותים לאוכלוסיות עם צרכים מיוחדים ביישוב.

3. ליווי והנחייה למנחי הקבוצות

- א. ליווי והדרכה על ידי האחראי האזורי ו/או על ידי מנחה (סופרוויזר).
- ב. מפגשים תקופתיים/ הרצאות וימי עיון של כל מנחי הקבוצות.

חלק ב': רכז התוכנית

א. הגדרת תפקיד הרכז

פיתוח רשת תמיכה קהילתית-התנדבותית למשפחות לילדים ונוער עם צרכים מיוחדים הכוללת:

- סיוע והקלה למשפחות לילדים עם צרכים מיוחדים.
- העלאת המודעות ומעורבות הקהילה לצורכי אוכלוסייה זו.
- הנגשת שירותים קהילתיים למשפחות לילדים עם צרכים מיוחדים.

ב. תוכנית העבודה של הרכז

לוח זמנים	המשימה	
חודשים ראשונים לעבודה.	בניית תוכנית עבודה שנתית ליישוב יחד עם השותפים (עבודה שוטפת ואירועים מיוחדים : למשפחות, למתנדבים, לילדים וכד')	1.
מאמץ ראשוני בתחילת התוכנית, ובמהלך כל השנה, תוך חתייחסות למועד גיוס הרלוונטי לכל קהל יעד.	גיוס מתנדבים לעבודה עם משפחות לילדים עם צרכים מיוחדים : מקרב בנות שירות לאומי, בני נוער, סטודנטים ותושבים מהקהילה.	2.
חודש ראשון של העבודה.	איתור משפחות לילדים עם צרכים מיוחדים לתוכנית, והגדרת הצרכים – יחד עם הגורם המפנה (אגף רווחה, אגף החינוך ומסגרות חינוכיות/טיפוליות).	3.
חודשיים ראשונים של העבודה.	כינוס וריכוז ועדת שיבוץ להתאמת המתנדבים למשפחות לילדים עם צרכים מיוחדים.	4.
במהלך כל התוכנית	גיוס שותפים לתוכנית (ביצוע התוכנית בשיתוף פעולה מלא עם אגף הרווחה, רכזי המתנדבים, עו"ס המטפלים במשפחות והמסגרות החינוכיות).	5.
תחילת השנה.	עזרה בבניית תוכנית ההדרכה – למשפחות ולמתנדבים.	6.
במהלך כל השנה, בהתאם לתוכנית העבודה.	ארגון אירועים מיוחדים לשותפים בתוכנית (לילדים, למשפחות, למתנדבים).	7.
במהלך כל השנה.	ליווי ומעקב אחר התוכנית (מתנדב, משפחה, גורם מלווה : עו"ס בית ספר וכד').	8.
במהלך כל השנה.	יצירת מערכת תגמול ותמיכה במתנדבים.	9.
בתחילת השנה לפני כניסת המתנדב למשפחה.	מעקב אחר בניית תוכנית עבודה יחד עם הגורם המלווה והמתנדב עבור המשפחה השותפה לתוכנית.	10.
במהלך כל השנה.	גורם מתווך בין המתנדב לאנשי המקצוע (עו"ס, מורים וכד').	11.
במהלך כל השנה.	עזרה בגיוס משאבים עבור התוכנית.	12.
בתחילת השנה.	הקמת ועדת היגוי לתוכנית.	13.

ג. תהליך עבודת הרכז בתוכנית

1. גיוס מתנדבים
 - פניה לגופים שעוסקים במתנדבים: חיילים, בנות שרות לאומי, תנועות נוער, מחויבות אישית, נותני מלגות לסטודנטים ואחרים.
 - גיוס עצמאי: פרסום בעיתונות וכו', הסברה בבתי ספר, הסברה לקבוצות פעילים בקהילה.

2. קליטת מתנדב חדש
 - ראיון אישי: הסבר על התוכנית - מטרתה, צורת העבודה, דרישות העבודה, הכרות אישית ובדיקה של יכולות וסוג הנכות שמעוניין לעבוד איתם, איזו פעילות יכול לתת בהתנדבות (ליווי אישי- רגשי, חברתי, לימודי, הסעות, ליווי ההורים וכו')
 - מציאת משפחה המתאימה לרצונות ויכולות של המתנדב. בתאום עם העו"ס המטפל

3. הכנסה למשפחה
 - פגישה ראשונה- עם עו"ס מטפל, מתנדב ומשפחה: הכרות, תאום ציפיות, בניית תוכנית עבודה (עם מי במשפחה עובדים, איך עובדים איתו, מה רוצים להשיג, באילו ימים ושעות)

4. עבודה שוטפת-
 - א. ליווי מקצועי קבוצתי
 - פעם בחודש/ 3 שבועות, קבוצה (עד 15 איש) נפגשים עם מנחה מקצועי העוסק בפעילות רגשית, הבנת התפקיד והמשפחה, פתרון בעיות, למידה על אתיקה, על סוגי הנכויות והתמודדות של המשפחות. הרכז אחראי שהפגישות יתקיימו - עזרה בידוע, וארגון
 - ב. ליווי מקצועי פרטני
 - קשר עם עו"ס מטפל (פגישה או טלפון) לפחות פעם בחודש או לפי הצורך, לדיווח כללי ופתרון בעיות ספציפיות למשפחה. הרכז מוודא שיש קשר ושהוא טוב ויעיל, במידת הצורך מתווך ביניהם.
 - ג. ליווי ארגוני
 - מקיים קשר עם כל המתנדבים- בודק שהם מגיעים למשפחות ועוזר בפתרון בעיות, בארגון אירועים משותפים שונים לאורך השנה, תגמול המתנדבים. בנוסף מקיים קשר עם רכזי הגופים השונים

ד. דוגמאות לאופני עזרה הניתנים ע"י מתנדבי התוכנית

בתוכנית "עמית למשפחה" ישנן דוגמאות רבות לסיוע ותמיכה שהמתנדבים מגישים לילד ולמשפחה, להלן מספר דוגמאות מרכזיות:

תמיכה רגשית, חברתית והעשרתית לילדים:

- בניית פעילויות משותפות: מפגשים שוטפים, חגיגת חגים ומסיבות יחדיו.
- מקרה של ילד שאיחר באופן קבוע בביה"ס והסתבר למתנדב שבני המשפחה לא ידעו לקרוא שעון. המתנדב לימד אותם לקרוא שעון.
- ילד שלא ידע לקרוא, המתנדב הבחין בכך ולימד אותו.
- ילד היפראקטיבי גדול-גוף שהיה אלים כלפי ילדים בביה"ס, מורים ומשפחתו, באמצעות עבודה יחידנית עם מתנדבת הילד הפך רגוע יותר והחל לחייך.

סיוע בהסעות לטיפולים ולפעילויות:

- מתנדב סייע לאם בהריון להוריד שלוש קומות את ביתה בכיסא הגלגלים כל בוקר ולהסיעה לבית-סיפרה.

שרות הפוגה למשפחות:

- המתנדב משחרר את ההורים לעיסוקים אחרים. בעזרת המתנדב מתפנה זמן להורים להיות ביחד ומתחזקת הזוגיות שלהם. כמו-כן מתפנה זמן שבו ההורים יכולים לתת תשומת לב לאחים האחרים במשפחה.
- עבודה של המתנדב עם כלל המשפחה, עם האחים והילד בהתאם לצורך.

יצירת קשרי תמיכה להורים:

- אוזן קשבת להורים: עזרה בקשיים בהם נתקלים ההורים עם ילדיהם, עם בתי הספר של הילדים, הרשויות וכד'.

סיוע למשפחות בעיתות משבר:

- ברמה המשפחתית, במידה וקורה משהו לילד (למשל- הוא חולה, צריך לעבור ניתוח), או לאחד מבני המשפחה (לדוג', פטירה של אחד מן הסבים או ההורים) המתנדב מסייע באמצעות אוזן קשבת וכתף להישען עליה.

הנחת תשתית לשעת חירום:

- ברמה הלאומית, המתנדב מסייע למשפחה במתן אינפורמציה ובתמיכה בזמנים של פיגוע או מלחמה.

חלק ג': ערכת שיווק ופרסום לתוכנית

מבוא:

לשיווק התוכנית ביישוב יש ערך ומשמעות רבה הן לצורך צריכת השירות ע"י המשפחות והן לצורך גיוס הקהילה להתנדבות בתוכנית.

שיווק ופרסום נכון, יעודדו את התושבים לתמוך בתוכנית בדרכים שונות, אם ע"י התנדבות במשפחה ו/או תרומה אחרת כגון: הרצאה למתנדבים, תרומה לאירוע במסגרת התוכנית ועוד.

לפניכם מספר הצעות ורעיונות לפרסום ביישוב. כל ההצעות מגובות בדיסק מצורף, המאפשר להדפיסם בצבע.

ההצעות כוללות:

- א. תיאור קצר של התוכנית, אותו ניתן לחלק לגורמים שונים בקהילה.
- ב. נוסח כתבה שפורסמה בעיתון מעלות על תוכנית "עמית למשפחה".
- ג. נוסחי מודעה לגיוס מתנדבים לתוכנית (ניתן להשתמש בה לפרסום בעיתון או/ו לתליה במוסדות שונים ביישוב).
- ד. כרזת התוכנית.
- ה. מצגת על התוכנית.

א. תאור קצר של התוכנית

תוכנית "עמית למשפחה": שילוב מתנדבים במשפחות לילדים ונוער עם צרכים מיוחדים.

תוכנית "עמית למשפחה" הינה תוכנית ארצי הפועלת כיום (2006) ב-13 יישובים ברחבי הארץ.

מטרת התוכנית:

ליצור רשת תמיכה חברתית שתסייע למשפחות לילדים עם צרכים מיוחדים בהתמודדות האישית והמשפחתית.

התמודדות של כל משפחה עם גידולו של ילד/ה בעל צרכים מיוחדים מציגה שורה של קשיים בתחומי החיים השונים:

- **בתחום הכלכלי** – הוצאות על טיפולים, אבזרי עזר, צורך בהיעדרות התורים ממקום העבודה וכד'.
- **בתחום הפיזי** – קשיי נייודות של ילד נכה, התאמה של הבית לילד נכה וכד'.
- **בתחום החברתי** – צמצום הקשרים החברתיים עקב מחלת הילד.
- **בתחום היחסי בתוך המשפחה** – קשיים ומתחים מוגברים העלולים להופיע עקב המטלות הנוספות והעומס התפקודי והרגשי.

אוכלוסיית היעד לתוכנית:

משפחות בהן ילד/ים ונוער עם צרכים מיוחדים.

מהות ועיקרי התוכנית:

תמיכה במשפחות בהן ילד/ים עם צרכים מיוחדים ע"י מתנדבים מחקהילה. המתנדב מגיע פעם או פעמיים בשבוע לשעתיים למשפחה ומסייע להם בהתאם לצרכיהם. כל המתנדבים בתוכנית מקבלים ליווי והדרכה על ידי אנשי מקצוע. המטרות המרכזיות של ההדרכה הן: הקניית כלים וידע בתחום אוכלוסיות עם צרכים מיוחדים ועזרה בהתמודדות המתנדבים עם הקשיים אליהם הם נחשפים.

השותפים לתוכנית:

התוכנית מתקיימת תוך שיתוף פעולה עם הרשות המקומית- אגף הרווחה והחינוך, עמותת אשלים, גוינט-ישראל, עמותת גוונים, עמותות השירות הלאומי, וגורמים נוספים בהתאם לשוב.

ב. כתבת עיתון על התוכנית

כתבה על תוכנית "עמית למשפחה" שהתפרסמה "זמן מעלות", ספטמבר 2005

התוכנית "עמית למשפחה", הפועלת משנת 2004 במעלות, מספקת תמיכה לב-30 משפחות לילדים עם צרכים מיוחדים, באמצעות מתנדבים נפלאים הנותנים את הלב והנשמה. בארץ כולה פועלים כ-140 מתנדבים המשתייכים למשפחת "עמית למשפחה".

את התוכנית המיוחדת מפעילה המחלקה לשירותים חברתיים בעיריית המקומיות, ומטרתה ליצור רשת חברתית-קהילתית לתמיכה במשפחה בה ילד עם צרכים מיוחדים. תמיכת המתנדבים מסייעת בהתמודדות האישית והמשפחתית.

מקורה של התוכנית בארגון "אשלים"- העמותה לתכנון ופיתוח שירותים לילדים ונוער בסיכון ולמשפחותיהם, כאשר התוכנית מופעלת באמצעות עמותת גוונים ובסיוע עמותת בת-עמי, עמותת כוכב הצפון, תוכנית פר"ח ובשיתוף פעולה עם הגופים בקהילה העוסקים בתחום הילדים והנוער בעלי הצרכים המיוחדים.

התוכנית פועלת בהצלחה מרובה כשנתיים ב-15 ישובים ברחבי הארץ: באזור הדרום, המרכז והצפון.

"עמית למשפחה" הוא תוכנית בה פועלים בהתנדבות בני-נוער ואנשים פעילים בקהילה, אשר מטרתם היא לסייע לילדים עם צרכים מיוחדים ולמשפחותיהם. הילדים בתוכנית הם ילדים שיש להם בעיה שבסיסה הוא אורגני, לדוגמא: בעיות למידה, בעיות קשב וריכוז והיפראקטיביות, בעיית ראייה, בעיית שמיעה, פיגור שכלי, בעיות בתקשורת ושיתוק מוחין. כיום נהנים מהסיוע של המתנדבים כ-30 משפחות ילדים ובני נוער עם צרכים מיוחדים.

המתנדבים מגיעים לבית הילד פעם עד פעמיים בשבוע לשעתיים-שלוש, לתקופה של שנה ומסייעים לילד ולמשפחה. התמיכה בילד נעשית באמצעות העשרה חברתית ולימודית: עשיית פעילויות שהוא אוהב, הכנת שיעורי בית, יציאה לטיולים, וחגיגת חגים יחדיו. זאת תוך חיזוק הצדדים החיוביים של הילד בזמן איכות של עבודה אחד על אחד, יצירת אמון, פתיחות ובניית קשר משמעותי לילד. בין המתנדב למשפחה נוצרים קשרים אישיים ומשפחת הילד מקבלת מתנה נפלאה, כאשר מתנדב מן הקהילה בא לביתה ומגיש סיוע בלב פתוח, אוזן קשבת וכתף תומכת. בזמן המתפנה להורים הם יכולים לחזק את עצמם, את האחים הנוספים במשפחה, את הזוגיות שלהם וקשריהם החברתיים. ההורים מקבלים עוז אויר לנשימה במרוץ המרתון, הבלתי-נגמר של החיים, במשפחה בה ילד עם צרכים מיוחדים.

פרט לעבודה יחידנית עם הילד, קיימים מתנדבים המסייעים למשפחות בהסעות הילדים לפעילויות מיוחדות.

המתנדבים הנפלאים, שעושים עבודת קודש, הינם אנשים עסוקים ופעילים בקהילה אשר בחרו לתרום מזמנם, מכוחם ומליבם לאחרים הזקוקים לתמיכה בתוך הקהילה. בין המתנדבים ישנם חבריה מקבוצת הכדורגל, שמוצאים את המרץ והאנרגיות המיותרות לילדים עם היפראקטיביות. יש מתנדבים מחברת החשמל שמלווים עם הרבה סבלנות ואהבה ילדים להם בעיות לימודיות

וחברתיות. חבריה צעירים מאורט ובנות האולפנה עושים עבודת קודש בדרכם לליבם של ילדים ובני-נוער מהישוב ותורמים תרומה שאין לה מחיר בזהב, פנינים או יהלומים- הם מפיקים חיוך מליבו של ילד.

המתנדבים הבוגרים והצעירים נותנים לבעלי הצרכים המיוחדים לקהילה ביז רחבה, מחבקים אותם והופכים את ההווה והעתיד של החברה שלנו, ושל מדינת ישראל בכלל, למקום שנפלא לחיות בו.

המתנדבים נתמכים על-ידי איש מקצוע שעומד בקשר עם המשפחה והילד. בנוסף, הם מקבלים ליווי ותמיכה קבוצתית. בקבוצת המתנדבים, הנפגשת פעם בשלושה שבועות ניתן למתנדבים ידע בנושאים שונים, ניתן ליווי לבעיות הצצות בשטח ומוקנים כלים המסייעים להתמודדות המתנדבים עם הקשיים אליהם הם נחשפים. אנשי מקצוע בתחום, סרטי וידאו ופעילויות שונות מספקים ידע רחב ורלוונטי למתנדבים, ידע אותו יוכלו המתנדבים להעביר למשפחות במידת הצורך. כמו-כן מוענקת בקבוצה אוזן קשבת למתנדבים, הנתקלים בפעילותם בחוויות לא פשוטות.

במסגרת "עמית למשפחה" המתנדבים והמשפחות חוגגים ביחד חגים, ועורכים פעילויות שונות למתנדב ולילד המעצימות את הילדים, המשפחות והקהילה כולה. כמו-כן, במסגרת התוכנית מתקיימת סדרת הרצאות בנושאים שונים, הפותחות אפיקים לידע חדש ומרחיבות את המודעות, הקבלה והפתיחות בקהילה כלפי ילדים ונוער עם צרכים מיוחדים.

ג. נוסחי מודעה לגיוס מתנדבים

ניתן להשתמש בהם לפרסום בעיתון או/ו לתליה במוסדות שונים ביישוב

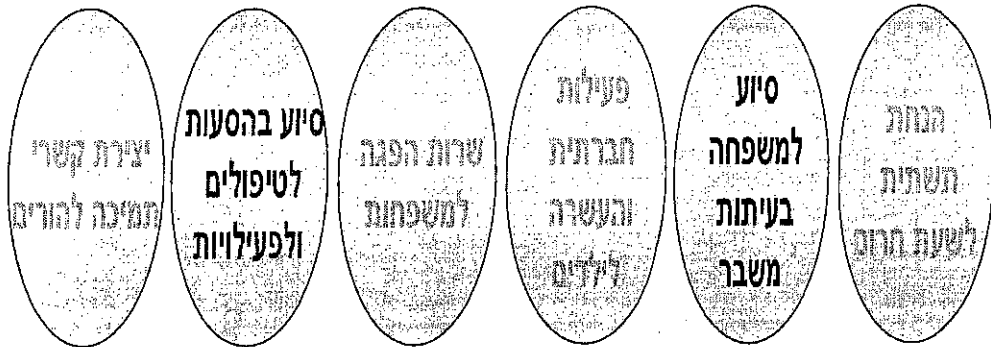
דוגמא 1:

"עמית למשפחה"

המטרה: יצירת רשת חברתית-קהילתית לתמיכה

במשפחות לילדים עם צרכים מיוחדים

הדור: שילוב מתנדבים במשפחות,

לפי הצרכים של המשפחה ויכולות המתנדב.

קיום מערך ליווי ותמיכה מקצועית למתנדבים

שותפים בפרוייקט: אשלים- ג'ינט ישראל, עמותת "בת עמי", משרד הרווחה, הרשות המקומית, עמותת "גונים"

לפרטים והצטרפות: רכזת

אחראית בלשכת רווחה

דוגמא 2:

לתושבי _____ (שם היישוב)

דרושים/ות מתנדבים/ות, נוער, מבוגרים ומשפחות לתוכנית "עמית למשפחה"- שילוב מתנדבים לסיוע במשפחות לילדים עם צרכים מיוחדים.

המתנדבים/ות יוכשרו ע"י אנשי מקצוע ויקבלו תמיכה, הדרכה וייעוץ.

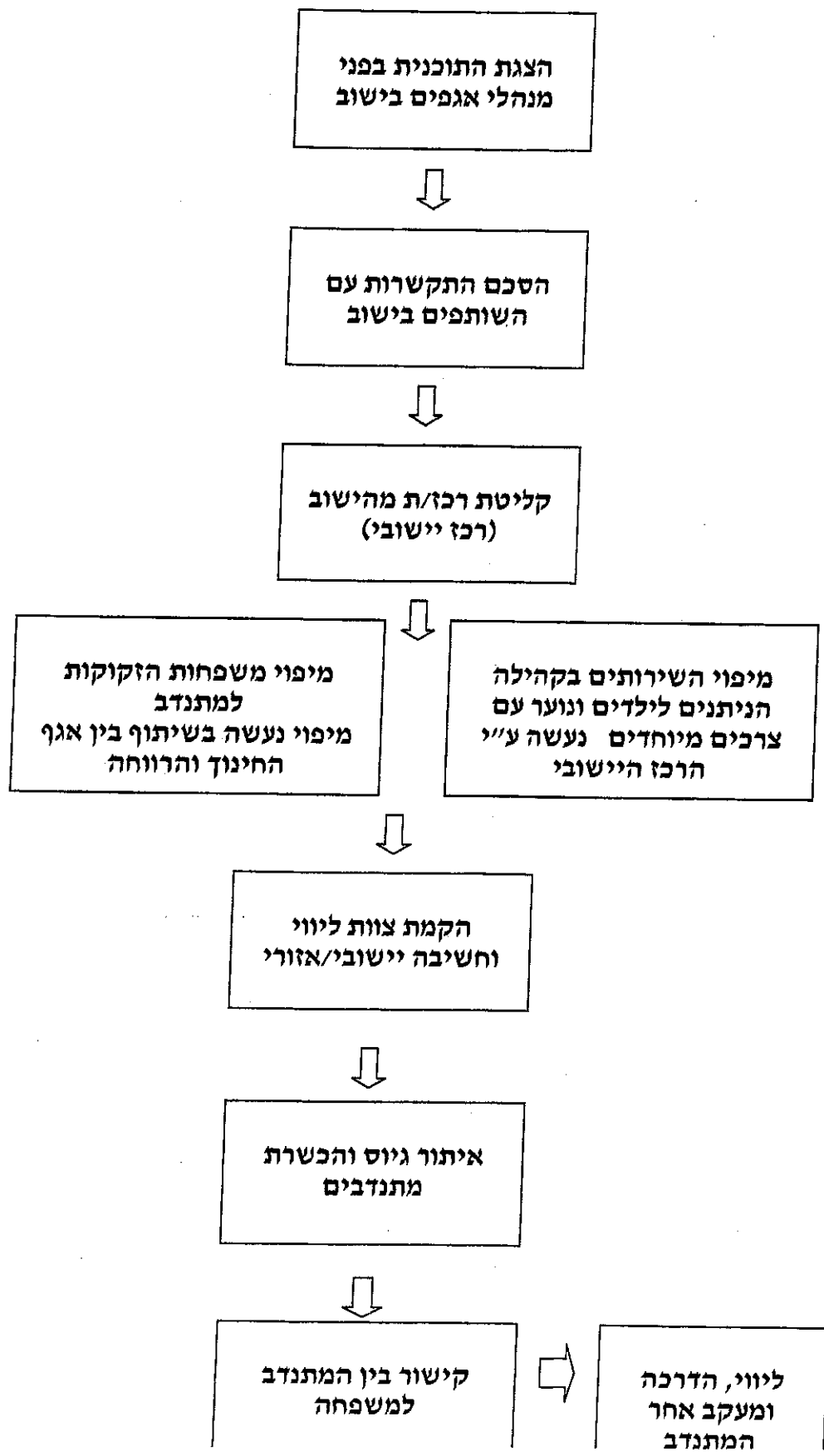
ההתנדבות היא בשעות גמישות, לפי יכולת המתנדב וצרכי הילדים.

לפרטים והרשמה: רכז תוכנית "עמית למשפחה":

ה. מצגת על התוכנית

המצגת מצורפת בדיסק לנוחיותכם ולשימוש בעת הצגת התוכנית בפני קבוצות שונות. מצ״ב מספר שקפים לדוגמא.

שקף 1: תהליך הקמת התוכנית ביישוב

שקף 2: שלבי הפעלת התוכנית ביישוב

שלב	משתתפים	הישגים רצויים	אחריות
הצגה ראשונית של התוכנית	מנהל/ת אגף הרווחה ראשי צוותים ברווחה רכז/ת התנדבות עו"ס שיקום	1. הסכמה ללקיחת אחריות על התוכנית. 2. מחויבות להנחיית המתנדבים : * הקצאת מנחה מקצועית קבוצתית להנחיית קבוצת המתנדבים * הדרכה פרטנית ע"י העוסי"ם 3. הקצאת מקום למפגשים 4. הקצאת רכז/ת 5. הקמת צוות ליווי	מנהלת התוכנית רכזות אזורית
מיפוי הצרכים והמענים הקיימים ביישוב	עוסי"ם רכז/ת התנדבות רכז/ת שיקום	1. תמונת מצב על השירותים בקהילה 2. תמונת מצב לגבי מתנדבים פוטנציאליים 3. תמונת מצב לגבי משפחות הזקוקות לשרות- גיל, לקות, צרכים	צוות יישובי
בניית הצעה לתוכנית עבודה יישובית- שנתית	רכז/ת יישובי מנחת קבוצה רכז/ת התנדבות צוות יישובי	1. בחירת אוכלוסיית היעד על פי גיל/סוג המוגבלות 2. אפיון המתנדבים הנדרשים 3. אפיון המשפחות (רווחה? רב בעיתיות? קו אדום?) 4. בניית ההדרכות : פרטני, קבוצתי, סופרוויזין 5. בניית תוכנית עבודה שנתית : * פעילות למשפחות * סדרת הרצאות לקהילה * תגמול למתנדבים 6. תוכנית עבודה של צוות הליווי	צוות יישובי רכז/ת יישובי
הצגת התוכנית עמית למשפחה ותוכנית	צוות ליווי יישובי רכז/ת אזורי	1. חשיפת התוכנית בפני הקהילה 2. יצירת שותפויות סביב התוכנית 3. הפניית משפחות והדגשת האחריות על הדרכת המתנדבים	מנהלת התוכנית רכזות אזורית רכז/ת יישובי

שלב	משתתפים	הישגים רצויים	אחריות
העבודה השנתית בפני גורמים רלוואנטיים ביישוב		4. איתור מתנדבים פוטנציאלים. (חלוקת טפסים להפניית משפחות ומתנדבים)	
פנייה למשפחות חשיפת התוכנית	עו"ס המשפחה רכזת יישובי	יצירת מאגר משפחות	רכזת יישובי הגורם האחראי על התוכנית מטעם הרווחה/החינוך
גיוס מתנדבים	רכזת התנדבות יישובי רכזות ארגונים לשרות לאומי עיתונות מקומית בתי ספר פרסום חוצות מוסדות ציבור קבוצות פעילים ביישוב ישיבות הסדר גרעינים תורניים נותני מלגות שיש	גיוס של כ- 30 מתנדבים בעלי מאפיינים מגוונים: בני נוער, צעירים, מבוגרים, דוברי שפות וכו'	רכזת יישובי רכזת התנדבות
אוריינטציה למתנדבים	מתנדבים מנחת קבוצות רכזת יישובי אורחים מחקהילה: נציגי שירותים, אנשי מקצוע שונים.	1. הכנה לכניסה למשפחות ויצירת קשר ראשוני 2. הכרות עם השירותים בקהילה 3. יידע בתחום מוגבלויות 4. אתיקה מקצועית 5. יצירת קבוצת תמיכה	רכזת יישובי

שלב	משתתפים	הישגים רצויים	אחריות
התאמת מתנדב למשפחה	צוות יישובי	1. התאמה בין מתנדב למשפחה 2. הגדרת היעדים עבור המשפחה והמתנדב 3. הסכמה לגבי המלווה של המתנדב	רכז/ת יישובי הגורם האחראי על התוכנית מטעם הרווחה או/ו החינוך
1. כניסה למשפחה	עובד/ת סוציאלית מתנדב/ת	1. בניית חוזה בין המתנדב למשפחה והגדרת ציפיות ברורה בין הצדדים 2. בניית תוכנית עבודה למתנדב ולמשפחה	עו"ס המשפחה
ליווי והדרכה שוטפת למתנדבים/ מנחה/ רכז/ת	מתנדב/ת רכז/ת יישובי מנחת הקבוצה סופרוויזן מרצים בהתנדבות מהקהילה צוות הליווי רכזות אזורית	1. אחת לשבועיים : פגישה/שיחה אישית בין הרכז/ת היישובי למתנדב 2. אחת ל-3 שבועות : הנחייה קבוצתית 3. אחת ל-3 שבועות : סופרוויזן למנחה 4. 4-5 פעמים בשנה : הרצאות למתנדבים ולקהילה 5. אחת לחודש : צוות ליווי 6. אחת לחודש : הדרכה רכזות אזורית	רכז/ת יישובי רכזות אזורית מנחת קבוצה
יישום תוכנית העבודה השנתית	כל השותפים בתוכנית	בניית מערך תמיכה למשפחות לילדים עם צרכים מיוחדים	משותפת של כל הגורמים השותפים

חלק ד': תיק טפסים

מס	נושא	הערות	עמוד מס'
א. טפסים למילוי ע"י הגורם המפנה ילד/משפחה לתוכנית			
52	הכנסת מתנדבים למשפחות		47-51
1.	טופס הפניית ילד/ה לתוכנית "עמית למשפחה".	יש להעביר לגורם המפנה ילד/משפחה לתוכנית (עו"ס, יועץ ביה"ס, מורה, גננת, פסיכולוג)	48
2.	וויתור סודיות	יש להעביר לגורם המפנה למילוי ע"י חורי הילד	50
3.	מעקב אחר התקדמות תוכנית "עמית למשפחה" – גורם מפנה.	הטופס ימולא ע"י הגורם שהפנה את המשפחה לתוכנית (עובד סוציאלי, יועץ ביה"ס וכד').	51
ב. טפסים למילוי ע"י המתנדב השותף לתוכנית			
53-67			
4.	טופס "הכרת המתנדב"	למילוי המתנדב יחד עם רכו התוכנית.	54
5.	עקרונות כלליים לפעילות התנדבותית	למילוי ע"י המתנדב	57
6.	שמירה על סודיות המתנדב	למילוי ע"י המתנדב	59
7.	הצהרת המתנדב על התנהגות טובה	לאחר מילוי טופס זה ניתן לפנות למשטרה לקבלת "תעודת יושר".	61
8.	הסכמת הורים של בני-נוער מתנדבים	ימולא ע"י הורים לבני נוער (עד גיל 18) המעוניינים להתנדב בתוכנית.	63
9.	מעקב חודשי למתנדב – תוכנית "עמית למשפחה"	ימולא ע"י המתנדב בתוכנית אחת לחודש לצורך מעקב.	65
10.	סיכום שנת פעילות תוכנית "עמית למשפחה"	ימולא ע"י המתנדב בתוכנית בסיום שנת הפעילות.	67
ד. טופס למילוי ע"י המשפחה השותפה לתוכנית			
69-71			
11.	טופס מעקב אחר תוכנית "עמית למשפחה" – משפחה השותפה לתוכנית.	ימולא ע"י המשפחה השותפה לתוכנית לצורך מעקב אחר עבודת המתנדב אצלם.	71
ו. טפסים למילוי ע"י מנחה קבוצת המתנדבים			
73-80			
12.	סיכום ותיאור מפגשי הדרכה למתנדבים	ימולא ע"י מנחה הקבוצה לאחר כל מפגש הדרכה.	75
13.	שאלון למנחה קבוצת מתנדבים	ימולא בסוף השנה ע"י מנחת הקבוצה	77
14.	תוספת: רשימת נושאים מומלצים ל"הרצאות אורח" במסגרת תוכנית "עמית למשפחה"		79
ה. טפסים למילוי ע"י רכו התוכנית.			
81-93			
83	חזון יישובי		
15.	דו"ח פעילות חודשי של רכו יישובי, תוכנית "עמית למשפחה"	ימולא אחת לחודש ע"י רכו התוכנית.	85
16.	סיכום שנתי תוכנית "עמית למשפחה" למילוי ע"י רכו התוכנית היישובי.	ימולא ע"י רכו התוכנית היישובי בסוף שנת הפעילות.	87
17.	דף קשר – אנשי קשר תוכנית "עמית למשפחה"	ימולא ע"י רכו התוכנית וישמש אותו במהלך השנה.	91
18.	רשימת משפחות + מתנדבים תוכנית "עמית למשפחה".	ימולא ע"י רכו התוכנית	93

א. טפסים למילוי ע"י הגורם המפנה ילד/משפחה לתוכנית

טופס מס' 1: טופס הפניית ילד/משפחה לתוכנית "עמית למשפחה"

ימולא ע"י הגורם המפנה ילד לתוכנית (עו"ס, יועץ ביח"ס, מורה, גנת, פסיכולוג)

שם הארגון המפנה: _____ טלפון: _____

שם המפנה: _____ טלפון: _____

פרטים על המשפחה:

שם המשפחה: _____ טלפון: _____

כתובת: _____

שם האב: _____ טלפון נייד: _____

שם האם: _____ טלפון נייד: _____

פרטים אודות הילד/ה:

שם פרטי: _____ גיל: _____ כיתה: _____

בית ספר: _____ ישוב: _____

תיאור הקשיים של הילד/ה:

לאיזה סיוע המשפחה זקוקה מהמתנדב:

תדירות הסיוע הנדרש: מס' פעמים בשבוע: _____ מס' שעות: _____

מקום בו תתבצע ההתנדבות: _____

ימים אפשריים: יום _____ שעות: _____

יום _____ שעות: _____

יום _____ שעות: _____

תיאור המתנדב/ת הנדרש:

הגדר/י את היעדים אליהם המתנדב אמור להגיע:

יעד 1 :

הדרך להשגתו :

יעד 2 :

הדרך להשגתו :

מי ילווה וידריך את המתנדב מטעם הגורם המפנה :

שם: _____ תפקיד: _____ טל. _____

סוג ותדירות ההדרכה שתינתן למתנדב:

הערות חשובות:

תאריך: _____ חתימה: _____

טופס מס' 2: ויתור סודיות

יש להעביר לגורם המפנה למילוי ע"י הורי הילד:

לכבוד: _____

הנדון: ויתור סודיות

אנו הורי הילד: _____ ת.ז.: _____ מגן/ ביה"ס: _____ החתומים
מטה, מאשרים העברת וקבלת מידע על מצבו ותפקודו של ילדינו לרכזת תוכנית "עמית
למשפחה".

שמות ההורים:

אב: _____ ת.ז.: _____ חתימה: _____

אם: _____ ת.ז.: _____ חתימה: _____

כתובת: _____

טלפון: _____

חתימת ההורים:

אב: _____ אם: _____

טופס מס' 3: שאלון מעקב אחר התקדמות התוכנית "עמית למשפחה"

שאלון לגורם המפנה והמלווה (עו"ס, יועץ ביה"ס, מורה וכו')

שלום רב,

אנו רואים בך שותף/ה בתוכנית "עמית למשפחה" שבמסגרתה משתלבים מתנדבים במשפחות לילדים עם צרכים מיוחדים ביישובך. כאיש מקצוע המלווה את התוכנית, המשפחות והמתנדבים נשמח לשמוע ממך מהן מחשבותייך, הרגשותייך ורצונותייך במסגרת תוכנית "עמית למשפחה".
נודה לך אם תוכל לענות על השאלות הבאות:

שם: _____ תפקיד: _____

מספר המתנדבים אותם אתה מלווה במסגרת התוכנית: _____ שם

המתנדב: _____

מה המענה שניתן למשפחה לפני תחילת תוכנית "עמית למשפחה"?

האם נפגשת עם המתנדב/ת לפני כניסתו/ה למשפחה?

מה כולל הליווי שלך למתנדב/ת הנכנס

למשפחה?

מהי תרומת התוכנית למשפחה ו/או לילד

מהם הקשיים בהם נתקלת במהלך התוכנית?

האם לדעתך מפגשי ההדרכה הקבוצתיים והאישיים תורמים ומעשירים את המתנדב?

האם לדעתך יש להרחיב את התוכנית למשפחות נוספות ביישוב?

האם יש לך הצעות, הערות והארות בנושא תוכנית "עמית למשפחה"?

תודה רבה על שיתוף הפעולה,
צוות התוכנית

מסמך הכנסת מתנדבים למשפחות - פגישה ראשונה

לעיון ע"י הגורם המפנה והמלווה

לכבוד:

עו"ס בלשכת רווחה

שלום רב,

בימים אלו מסתיים תהליך שיבוץ המתנדבים הראשונים למשפחות וכעת יש להכניס אותם לפעילות.

את המפגש הראשון בין המשפחה והמתנדב/ת ילווה העו"ס המפנה המטפל והמכיר את המשפחה. ליווי של העו"ס יש מספר מטרות חשובות ביותר:

א. לחוות אדם שלישי המכיר את הצדדים ויכול לתווך בפעם הראשונה.

ב. ליצור תהליך מובנה וברור בין הצדדים הכולל -

- תאום ציפיות לגבי המפגש משפחה- מתנדב/ת,

- יצירת 'חוזה' מפגשים - הגעה בזמן, הודעה כשלאחד הצדדים יש בעיה

עם השעות, הגדרת העבודה: עם מי עובדים, מה עושים (חברתי, לימודי,

קשר עם האחים, יצאה וכו'), במי נעזרים, מה היחס לאחרים במשפחה

וכו'

ג. סיוע בשבירת הקרח.

ד. לתת גב מקצועי ומערך ליווי לתוכנית וכתובת לפניה הן למשפחה והן למתנדב/ת.

פגישה זו תארך כ- 15 ד' של שיחה עם ההורים ועם המתנדב/ת ולאחר מכן העו"ס יכול להשאיר את המתנדב/ת לבד בבית לתחילת עבודה שותפת.

רכז התוכנית, שואף להתלוות לרוב הפגישות על מנת להכיר את המשפחות באופן ראשוני, דבר שיעזור לו בהמשך הפעלת התוכנית. כל עו"ס יחליט האם מתאים למשפחה הספציפית עמה נפגשים להוסיף עוד דמויות למפגש.

ההמלצה היא לא להתחשב ברכז בתאום שעות המפגש, כדי לא להוסיף קושי, אך חשוב ליידע אותו (גם כדי שיוכל להזכיר למתנדב/ת).

שנה טובה ותודה על שיתוף הפעולה

בברכה,

צוות יעמית למשפחה'

טפסים למילוי ע"י המתנדב השותף לתוכנית

טופס מס' 4: טופס "הכרת המתנדב"

הסבר לרכז לגבי מילוי הטופס:

עליך למלא טופס זה עם המתנדב. בטופס זה נסה למצוא את הייחודיות של המתנדב, "הניצוץ" שבתוכו, דבר שייסע לך לבצע את התאמה הטובה ביותר בינו לבין הילד ומשפחתו.

יש לעשות ביטוח למתנדבים, כדי לדאוג שיהיו מבוטחים במקרה של תאונה. לצורך זה. פנה/י לרכזת המתנדבים היישובית, או לגורם אחראי ברווחה, דווח/י לו על המתנדבים הקיימים ובקש/י ממנו שיכניסם לרשימת המתנדבים העירונית ויעשה עבורם ביטוח מתנדבים, כמקובל ביישוב.

טופס מס' 4: טופס "הכרת המתנדב"

עורך הראיון: _____ תאריך: _____

שם: _____ שם משפחה: _____

תאריך לידה: _____ מין: זכר/ נקבה מספר זהות: _____

טלפון בבית: _____ טלפון נייד: _____

כתובת: _____

דואר אלקטרוני: _____

עיסוק מרכזי: מקצוע: _____ תלמיד, שירות לאומי, סטודנט, פנסיונר, אחר: _____

האם יש לך ניסיון בפעילות התנדבותית: כן/ לא. אם כן, פרטי: _____

ניסיון מקצועי בתחום החברתי: כן/ לא. אם כן, פרטי: _____

האם הנך דובר/ת שפות נוספות, פרט לעברית? אם כן, אלו שפות: _____

מצב בריאותי: _____

תחביבים, כישורים ותחומי התעניינות שברצונך לציין ו/או לשלב בהתנדבות: _____

ציפיות מההתנדבות: _____

אני מוכן/מוכנה להתנדב באופן קבוע בימים: _____ בשעות: _____

אני מוכן/מוכנה להתנדב בשעות חירום: כן / לא.

גילאי הילד איתו/מעדיף/ה להתנדב: גיל הרך (0-5), יסודי (6-12), חטיבת ביניים (13-15), תיכון 13-18.

מין הילד איתו/את/ה מעדיף/ה להתנדב: בן/בת.

במסגרת תוכנית "עמית למשפחה" ההתנדבות היא בקרב ילדים עם צרכים מיוחדים (כגון: נכות פיזית, קשיי קשב וריכוז, אוטיזם וכד') מהי התייחסותך לנושא: _____

הערות, הארות ובקשות מיוחדות: _____

חתימת המתנדב/ת: _____

תודה רבה,

רכזת תוכנית "עמית למשפחה"

טופס מס' 5: עקרונות כלליים לפעילות התנדבותית

עבודת המתנדב נעשית ללא תשלום.

על המתנדב לשמור על כללי האתיקה המקצועית ולשמור בסודיות כל מידע הקשור לאוכלוסיית היעד המגיע אליו במשך עבודתו. טרם כניסתו לתפקיד, יחתום המתנדב על טופס שמירת סודיות (רצ"ב).

המתנדב מתחייב לפעול בהתאם להנחיות המפעיל וכן לדווח ללא דיחוי על כל אירוע היוצא דופן בו נתקל במהלך פעילותו.

זכויות המתנדב.

- * הזכות שיתייחסו אל המתנדב כאל שותף, ולא רק כאל מגיש עזרה בחינם.
- * הזכות לקבל תפקיד המתאים למתנדב ומתחשב בהעדפותיו, ניסיון חיים, השכלה, רקע מקצועי ואופיו, זאת בהתאם לצורכי השטח ואוכלוסיית היעד.
- * הזכות לקבל מידע על הארגון שבמסגרתו הוא מתנדב- מדיניותו, תוכניותיו ואנשיו.
- * הזכות לעבור הכשרה לתפקיד שעליו למלא ולקבל יעוץ והדרכה.
- * הזכות להישלח למקום מוסדר ומתאים, עד כמה שניתן, לביצוע העבודה בכבוד וביעילות.
- * הזכות להביע ביקורת, להעלות הצעות ולהשתתף בתכנון.
- * הזכות להיות מבוטח במסגרת ההתנדבות.
- * הזכות להפסיק את פעילותו בכל עת, לאחר הודעה על כך לממונה עליו, שבוע ימים מראש לפחות.

צוות תוכנית "עמית למשפחה" מוקיר את נכונותך להעניק מזמנך וממקצועיותך לאוכלוסייה הזקוקה מאוד לסיוע ואין ביכולתה להשיג זאת על ידי המענים הקיימים בקהילה.

שם המתנדב: _____

חתימת המתנדב: _____

טופס מס' 6: שמירה על סודיות

מתנדב/ת יקר/ה,

הנדון: התחייבות לשמירת סודיות

אני הח"מ _____ נושא/ת ת.ז. _____ מתחייב/ת בזה בחתימתי ומרצוני החופשי, כי אשמור על סודיות מוחלטת ביחס לכל מידע ו/או נתון, בין בכתב ובין בעל פה, שיגיעו אליי בכל דרך ואופן עקב פעילותי במסגרת ו/או עבור תוכנית "עמית למשפחה".

הנני מודע לכך כי במסגרת פעילותי בתוכנית ייחשף בפניי, בין במישרין ובין בעקיפין, מידע הנוגע לצנעת הפרט של קטינים ובני משפחותיהם (להלן "המידע") הנני מתחייב/ת לשמור בסודיות מוחלטת על המידע, לא לעשות בו שימוש מכל מין וסוג שהוא ולא לחשוף אותו או לגלותו לאדם כל שהוא בכלל ולאמצעי תקשורת בפרט.

התחייבותי זו תחול גם אם המידע נמסר לי ואושר לפרסום ע"י הקטינים ו/או משפחתם, ידוע לי כי חתימתי זו היינה תנאי מוקדם לחסכמת העמותה למעילות כלשהי מצדי במסגרת העמותה.

חתימת המתנדב/ת _____

טופס מס' 7: הצהרת על התנהגות טובה

הנני לאשר כי ידוע לי כי הנני עשויה לקבל משימה התנדבותית אשר במסגרתה אתבקש לעזור/ללוות פונה אשר הינו מוגבל שכלית, חסר ישע, קטין, נכה.

הנני מצהיר/ה בזאת כי לא הועמדתי לדין, נאשמת, נאסרתי בעוון אלימות במשפחה ומעשה פלילי בתחום זה בעבר.

הנני מצהיר/ה בזאת כי אינני סובלת ולא סבלתי בעבר ממחלות ו/או הפרעות פסיכיאטריות.

הנני מיפה את כוחו של נציג תוכנית "עמית למשפחה" ו/או נציג רכז ההתנדבות לוודא עם הגורמים המתאימים את אמיתות הצהרה זו.

על החתום:

מס' ת.ז. _____ שם פרטי _____ שם משפחה _____

תאריך _____

טופס מס' 8: הסכמת הורים של בני-נוער מתנדבים

ימולא רק בקרב בני נוער, עד גיל 18

הסכמת ההורים

בכדי לאפשר לילד/ה שלך להתנדב אצלנו, אנחנו זקוקים להסכמתך ולמעורבותך על-מנת לאפשר לו חוויה חיובית ומועילה. אנא קרא וחתום על טופס הסכמת ההורים אם ברצונך שנמשיך בתהליך של קליטת הילד/ה שלך כמתנדב אצלנו. במידה ויש לך שאלות נשמח לעמוד לרשותך בכל שאלה או מידע בנושא תוכנית "עמית למשפחה".

שם הנער/ה המועמד/ת להתנדב: _____

1. תיאור עבודת ההתנדבות: תוכנית "עמית למשפחה" מספקת תמיכה וסיוע למשפחות לילדים ונוער עם צרכים מיוחדים. הרעיון בבסיס התוכנית הינו הקלה על המשפחה לה ילד עם צרכים מיוחדים, באמצעות יצירת דמות משמעותית המסייעת לילד ולמשפחה. המתנדבים יספקו ליווי ותמיכה לילדים ולנוער עם צרכים מיוחדים.

2. מספר שעות העבודה השבועיות ומערכת שעות לעבודה ההתנדבותית: המתנדב מגיע פעם עד פעמיים בשבוע למשפחה למשך שעתיים כל מפגש ומסייע בהתאם לצרכים של הילד והמשפחה. הסיוע יכול לכלול: תמיכה חברתית, העשרה לימודית, תמיכה באחיי הילד ובמשפחה כולה. כל מתנדב מקבל תמיכה וליווי (ליווי פרטני וקבוצתי). הליווי וההדרכה הקבוצתיים נערכים פעם בשבועיים או שלושה שבועות, במשך שעתיים, בשעות אחר הצהריים/ערב.

3. תקופת ההתנדבות הצפויה: מינימום שנה.

הצהרת ההורה

אני מבין כי ילדי רוצה להתקבל להיות מתנדב בתוכנית "עמית למשפחה" ואני נותן את הסכמתי לכך. אני מבין שילדי יקבל הדרכה והכשרה ככל שיידרש על-מנת שיוכל לבצע את ההתנדבות בצורה בטוחה ואחראית. זה כולל כמוכן נוכחות מסודרת ונאמנות למדיניות התוכנית ולנהליה. ברור לי שלא יקבל שום תמורה כספית עבור התנדבותו.

שם ההורה /קרוב המשפחה: _____

מידת הקרבה המשפחתית: _____

תאריך: _____

חתימה: _____

טופס מס' 9: מעקב חודשי למתנדב – תוכנית "עמית למשפחה"

מתנדב/ת יקר/ה,
 בכדי שנוכל ללמוד מפעילותך עם המשפחה בה את/ה מתנדב/ת,
 ולסייע במידת הצורך, נודה לך אם תוכלי/י למלא את הטופס המצורף.

תודה רבה,
 רכז התוכנית

הערות	תוכן הפעילות	סה"כ שעות	הפעילות

• עם איזה פרצוף אתה הולך למשפחה?

מפחד

כועס

אדיש

מתרגש
מצפה

שמח

- האם אתה יכול להמליץ על פעילויות מיוחדות שעשית במפגשים?

- קשיים או נושאים מיוחדים שהתעוררו במהלך החודש?

- האם אתה מבחין בשינוי (אצל המשפחה, הילד, אצלך)? פרט: _____

- ספר על חוויות מרגשות שהיו לך במהלך המפגשים:

האם יש נושא מסוים שהיית רוצה להעמיק בו במפגשי ההדרכה הקבוצתיים?

פרט:

- הערות, הצעות, הארות וכד':

תודה רבה על שיתוף הסצופה,
וות התוכנית

טופס מס' 10: טופס למתנדב - סיכום שנת פעילות תוכנית "עמית למשפחה"

מתנדב/ת יקר/ה,

אנו מתקרבים לסוף שנת הפעילות. נשמח לשמוע ממך מהן מחשבותייך, הרגשותייך ורצונותייך במסגרת תוכנית "עמית למשפחה".

נודה לך אם תוכל לשתף אותנו בניסיון שצברת ולענות על השאלות הבאות:

שם: _____ יישוב: _____ עיסוק: תלמיד, בת-שירות,

חייל, סטודנט, מתנדב מהקהילה, אחר: _____

1. כמה זמן את/ה מתנדב/ת בתוכנית "עמית למשפחה"?
2. תארי את עבודתך במסגרת התוכנית: _____
3. במה התוכנית תרם לך? _____
4. תארי את הליווי/ הדרכה אותו קיבלת במהלך התוכנית (קבוצת/פרטני, כל כמה זמן)?

5. האם מפגשי ההדרכה תרמו לך? האם יש צורך בליווי הדרכה נוספים? אלו נושאים לדעתך חשוב לדון בהם במפגשי הדרכה?

שאלות לגבי הילד והמשפחה

6. תארי את הקשר בינך לבין הילד ומשפחתו? עם מי מבין בני המשפחה התמקדה עבודתך? ההורים, הילד עם הצרכים מיוחדים, האחים?

7. תארי את הקשיים בהם נתקלת בזמן עבודתך עם המשפחה ועם הילד, וגם חוויות מרגשות שהיו לך במהלך המפגשים:

8. מהי התרומה של התוכנית לילד ולמשפחתו בתחומים הבאים:

תחום	1- מעט 5- הרבה	פירוט: באילו תחומים חל שינוי
תרומת התוכנית למשפחה	5 - 4 - 3 - 2 - 1	הורים, אחים
התחום החברתי	5 - 4 - 3 - 2 - 1	בכיתה, בשכונה, בתוך המשפחה
התחום הרגשי	5 - 4 - 3 - 2 - 1	דימוי עצמי, ביטחון עצמי, שמחה אחר: _____
התחום הלימודי	5 - 4 - 3 - 2 - 1	ציונים, קשב וריכוז, מוטיבציה, סקרנות, אחר: _____
אחר:	5 - 4 - 3 - 2 - 1	

9. האם לדעתך יש להכניס מתנדב לילד גם בשנה הבאה? כן, לא, מדוע?

10. האם אתה מעוניין להמשיך בתוכנית בשנה הבאה? אם כן, האם אתה מעוניין להמשיך לחנוך את אותה המשפחה?

11. הערות והצעות בנוגע לתוכנית "עמית למשפחה":

תודה רבה על שיתוף הפעולה,
צוות התוכנית

טפסים למילוי ע"י המשפחה השותפה לתוכנית

טופס מס' 11: טופס למשפחה בתוכנית "עמית למשפחה"

הורה יקר,

נשמח לשמוע ממך מהן מחשבותייך, הרגשותייך ורצונותייך במסגרת תוכנית "עמית למשפחה".
נודה לך אם תוכל לענות על השאלות הבאות:

שם: _____

- מתי החל להגיע מתנדב במסגרת תוכנית "עמית למשפחה" לביתך?

- במה מסייע ותורם המתנדב למשפחתך?

- ספרי על חוויות מהמפגשים עם המתנדב

- מהם הקשיים בהם נתקלת במהלך המפגשים של המתנדב במסגרת תוכנית "עמית למשפחה" עם ילדך?

- האם היית ממליץ למשפחות נוספות להצטרף לתוכנית "עמית למשפחה"? מדוע?

- האם יש לך הצעות, הערות והארות בנושא תוכנית "עמית למשפחה"?

תודה רבה על שיתוף הפעולה,
לוות התוכנית

טפסים למילוי ע"י מנחה קבוצת המתנדבים

טופס 12: סיכום מפגש הדרכה למתנדבים

למילוי ע"י מנחת קבוצות "עמית למשפחה" לאחר כל מפגש

ישוב : _____ שם המנחה : _____

מפגש מספר : _____ תאריך : _____

חלק א': הקניית ידע כלים ומיומנויות

1. נושא המפגש :

2. מטרת המפגש :

3. יעדים מרכזיים במפגש זה :

4. מהלך המפגש (תרגיל התנסות, תיאור התרגיל)

עזרים נדרשים (אם השתמשתם בעזרים שניתן לצרף כגון : דפי עבודה/ תיאורי מקרה וכד', צרפו בבקשה) :

שאלות מנחות למתנדבים (במהלך המפגש ולאחר ההתנסות) :

סיכום חלק א' : (למילוי לאחר המפגש)

[] המפגש התקיים כמתוכנן ולשביעות רצוני

[] היו שינויים בתוכנית סיבות : _____

[] יש צורך בשינויים : _____

חלק ב': ניתוח אירועים מהשטח (למילוי לאחר המפגש)

אירועים שהועלו ע"י המתנדבים מהשטח:

1. _____
2. _____
3. _____

הצעות והמלצות למפעילי התוכנית:

תודה רבה על שיתוף הפעולה,
לוות התוכנית

טופס מס' 13: שאלון למנחת הקבוצה בתוכנית

מנחה יקרה,

אנו מודים לכם על העבודה הברוכה שאת עושה למען שיפור חייהן של המשפחות להן ילדים עם צרכים מיוחדים. אין ספק כי בהדרכת המתנדבים את מהווה את מקור התמיכה לעבודתם עם המשפחות ומסייעת להם במילוי תפקידם במשפחה.

על מנת שנוכל להיערך להמשך התוכנית בישוב ולשפר אותו, נשמח לשמוע ממך מהן מחשבותיך, הרגשותיך ורצונותיך במסגרת תוכנית "עמית למשפחה".
 נודה לך אם תוכל לענות על השאלות הבאות:

שם המנחה: _____ שם הישוב: _____
 תאריך תחילת הנחייה: _____ תאריך סיום משוער: _____
 מקום המפגש: _____ שעת המפגש: _____
 תדירות המפגשים: אחת ל: _____ למשך _____ שעות
 מספר הקבוצות שהנחת: _____ מספר מתנדבים בקבוצה: _____
 מתוכם הגיעו להדרכה באופן קבוע במוצע: _____
 מאפיינים מרכזיים של המתנדבים: גיל: נוער / צעירים / מבוגרים / גמלאים
 רקע: מחויבות אישית / שרות לאומי / מתנדבים מחקהילה
 התרשמות כללית מהמתנדבים: _____
 מהם הנושאים שעלו במפגשים ומה דעתך עליהם: _____

מידת החשיבות					פרוט	נושא
1- מידת חשיבות הגבוהה ביותר						
5	4	3	2	1		

במידה וחסר, מה לדעתך חסר בהדרכת המתנדבים: _____

הנחייה למנחה (סופרוויזין): האם קיבלת הנחיה בשנה זו? כן / לא
 אם לא - האם היית מעוניין לקבל שנה הבאה? אם לא - מדוע? _____

מידת שביעות רצונך מהסופרוויזין: _____

מידת שביעות רצונך מנושאי ההנחיה: _____

מתדירות ההנחיה: _____

ממקום ההנחיה: _____

חוות דעת כללית (קשיים, צרכים והצעות לייעול, לצד תרומתו של התוכנית למחלקת הרווחה ולישוב): _____

תודה רבה על שיתוף הפעולה,
 113 תות התוכנית

תוספת: רשימת נושאים מומלצים ל"הרצאות אורח" במסגרת הדרכת המתנדבים

ההרצאות יכולות לעסוק בנושא הנכויות באופן כללי, או בנכות מסוימת, אם ישוב בחר להתמקד בה. בתוך עולם רחב זה ניתן להיחשף לכיוונים רבים: על הנכות עצמה, ההתמודדות האדם ובני משפחתו, זכויות חוקים ומגמות בעולם, סטיגמות ודעות קדומות ועוד. כמו כן ניתן להעשיר את המתנדבים בתחומי ידע רלוונטיים נוספים.

ההרצאות יכולות להינתן ע"י אנשי מקצוע בתחום: אנשי חינוך, עו"סים, רופאים, מטפלים פרא-רפואיים, מטפלים אלטרנטיביים, וכמובן אנשים עם נכויות, בני משפחה ומתנדבים.

דוגמאות להרצאות:

1. איש חינוך (יועצת ביי"ס, מנחת קבוצות הורים) המתמחה בנושא של ילדים עם צרכים מיוחדים- ידע בתחום ודרכי טיפול והתמודדות של אנשי החינוך ושל ההורים בבית.
2. רופא משפחה או נוירולוג- אבחון וטיפול.
3. פסיכולוג- העולם הרגשי של ילד עם הצרכים המיוחדים ומשפחתו.
4. מטפל אלטרנטיבי - טיפולים אלטרנטיביים ומקבילים לטיפול בילדים עם צרכים מיוחדים.
5. מטפל משפחתי/עו"ס משפחתי- התמודדות המשפחה לה ילד עם צרכים מיוחדים.
6. אחראית על מתנ"ס/מרכז אומנויות- פעילויות שהמתנדב יכול לעשות עם הילד.
7. פסיכותרפיסט/עו"ס שמתמחה בנושא- פסיכודרמה- הצגת מקרים באמצעות משחק, והעברת הכלי לעבודת המתנדב עם הילד.
8. פסיכולוגית מהמרכז להתפתחות הילד –
 - א. התמודדות ראשונית של הורים עם ילדים עם צרכים מיוחדים.
 - ב. עיכוב התפתחותי.
9. פקידת סעד – בנושא: ילדים בסיכון.
10. רופא משפחה – הטיפול התרופתי לילדים עם צרכים מיוחדים.
11. פגישה עם אדם מהישוב עם צרכים מיוחדים שיספר על התמודדתו האישית.
12. מפקחים אזוריים ממשרד הרווחה בתחומים שונים (פיגור, שיקום וכד').
13. נציגים מעמותות העוסקות באוכלוסיות עם צרכים מיוחדים כגון: אלו"ט, אקיי"ם, האגודה למלחמה בסרטן וכד'.
14. בן משפחה השותף לתוכנית שיספר על תרומת המתנדב למשפחתו.

תוספת: הצעות לנושאים להרצאות בקהילה

1. להיות משפחה לילד בעל צרכים מיוחדים- משמעויות, קשיים, השפעה על תחומי החיים השונים וכיצד ניתן לסייע למשפחה. ע"י - עובדת סוציאלית המטפלת במשפחות לילדים עם צרכים מיוחדים.
2. ילד עם צרכים מיוחדים- קשיים, השפעה על תחומי החיים השונים, יחס הילדים האחרים אליו וכיצד זה משפיע על דרכי התמודדותו, סיפורי הצלחה. ע"י - עובדת סוציאלית/ פסיכולוג בית הספר/ יועצת חינוכית/ מורה לחינוך מיוחד.
3. צרכים מיוחדים- הגדרות, התייחסות המערכות למגבלה (מה מוכר כמגבלה ומה לא) אלו שירותים בקהילה מטפלים בילדים אלו? לאלו מהילדים יש מענה טיפולי ומהו ולאילו לא? ע"י - עובדת סוציאלית/ עובד ביטוח לאומי הבקיא בתחום.
4. הכרות עם השירותים בקהילה הנותנים מענה לילדים עם צרכים מיוחדים ולבני משפחותיהם. ע"י - נציג הרווחה/ נציג החינוך/ נציג ביטוח לאומי/ מכון להתפתחות הילד/ מרכז טיפולי לגיל הרך/ ארגונים וולנטרים- יד שרה, עזר מציון, אקו"ם, אילן, אלוי"ט, מתנ"ס ועוד.
5. מידע ממוקד על סוגי לקויות כגון:
 - בעיות התנהגותיות- על רקע אורגאני ועל רקע סביבתי
 - מגבלות מוטוריות
 - מגבלות תחושתיות- חירשות, עיוורון,
 - בעיות תקשורת
 - ליקויי למידה
 - פיגור שכלי
6. החינוך המיוחד- תפיסת עולם, אוכלוסיית היעד, תוכנית עבודה. ע"י - מפקחת משרד החינוך לחינוך המיוחד/ יו"ר וועדת השמה/ מנהלת שרות פסיכולוגי בישוב.
7. שיחה עם הורים לילד בעל צרכים מיוחדים או/עם הילד עצמו או עם מבוגר עם צרכים מיוחדים- תיאור של הקושי וכיצד עליו להתמודד עם הקשיים העומדים בפניו בתחום החברתי, התפקודי, הלימודי, הפיזי (הנגשה).

טפסים למילוי ע"י רכז התוכנית

חזון יישובי – לתוכנית "עמית למשפחה"

מטרת התוכנית: סיוע למשפחות להן ילדים עם צרכים מיוחדים.
 דרך הפעולה: סל תמיכה למשפחות ע"י שילוב מתנדבים מלוויים למשפחה, פעילות חברתית וקהילתית

חזון (שאיפה לעתיד)	קיים היום	
לשכת הרווחה		מוסדות בקהילה: אחראי - שותפים -
		הגדרת התרומה של כל גוף שותף (חלוקת תפקידים)
		בעלי תפקידים בצוות התוכנית
		קהל היעד (כמות, מאפיינים...)
		תאור המתנדבים הדרושים:
		אופן הפעילות: הפניית משפחות
		גיוס והתאמת מתנדבים
		ליווי והנחייה למתנדבים
		פעילות למשפחות ולמתנדבים
		פעילות קהילתית (הסברה, הרצאות וכו')
		מבנה ארגוני:
		אחר:

לאור הפער בין הקיים היום והחזון לעתיד אלו פעולות יש לנקוט על מנת לקדם התוכנית?

טופס מס' 14: דו"ח פעילות חודשי של רכז יישובי, תוכנית "עמית למשפחה"

דו"ח פעילות לחודש: _____

שם הישוב: _____ שם הרכז: _____

1. נתונים:

מספר מתנדבים: _____ (נא לצרף רשימות)

נוספו / פחתו מהחודש הקודם: _____ סיבות: _____

מספר מקבלי השרות: _____

נוספו / פחתו מהחודש הקודם: _____ סיבות: _____

2. פעולות מיוחדות שהתקיימו במהלך החודש:

תאריך	פעילות	כמות ותיאור המשתתפים	מידת הצלחת הפעילות

3. נושאים לדין ולליבון בהמשך:

נושא לדין	מסגרת מועדפת לדין (פרטנית / רכזים / צוות היגוי מקומי / צוות היגוי ארצי)

4. עדויות מהשטח:

5. תאר את הקשר הקיים בין המתנדב לבין הגורם המפנה (תדירות פגישות, התייעצויות וכד'): _____

שם ממלא הטופס: _____ חתימה: _____

טופס מס' 15: סיכום שנתי תוכנית "עמית למשפחה"

למילוי ע"י רכז התוכנית היישובי

רכוזת יקרה,

אנו מודים לך על העבודה הברוכה שאת עושה למען שיפור חייהן של המשפחות המגדלות ילדים בעלי צרכים מיוחדים. על מנת לסכם ולהיערך להמשך התוכנית ביישוב ולשפר אותו, נשמח לשמוע ממך מהן מחשבותייך, הרגשותייך ורצונותייך במסגרת תוכנית "עמית למשפחה". ניתן להעביר את הטופס המלא לגורמים נוספים ביישוב לשם עבודה משותפת. נודה לך אם תוכלי לענות על השאלות הבאות:

שם הרכוזת: _____ יישוב: _____

חלק א': תפקיד רכז תוכנית "עמית למשפחה"

א. כיצד תגדיר לרכוזת חדשה את תפקיד "רכז עמית למשפחה" עפ"י ניסיוןך השנה?

ב. במה תרמה לך הפעילות כרכז "עמית למשפחה"?

חלק ב': מתנדבים

א. מספר המתנדבים השותפים בתוכנית:

בני נוער: _____ שירות לאומי: _____ סטודנטים: _____ מתנדבים מהקהילה: _____ אחר: _____

ב. מהם הקשיים בהם נתקלים מתנדבי תוכנית "עמית למשפחה"?

ג. האם ישנם מתנדבים אשר הפסיקו את עבודתם בתוכנית במהלך השנה? כן/לא .

ד. אם כן, כמה? _____ מהן הסיבות לדעתך: _____

ה. האם נתקלת בקשיים בעבודתך עם מתנדבי התוכנית, אם כן באלו?

ו. האם נתקלת בחוויות מרגשות בעבודתך עם המתנדבים?

פרט: _____

ז. הצעות, הערות והארות בנושא עבודה עם מתנדבי תוכנית "עמית למשפחה":

חלק ג': משפחות השותפות לתוכנית:

- א. מספר המשפחות השותפות לתוכנית: _____
- ב. נא פרט את ה"צרכים המיוחדים" של הילדים השותפים לתוכנית כגון: קשיי קשב וריכוז, תסמונת דאון, נכות פיזית, לקות ראייה, שמיעה וכו'. כמו כן, ציין כמה ילדים בכל קבוצה

1. סוג הבעיה- _____ מסי ילדים _____
2. סוג הבעיה- _____ מסי ילדים _____
3. סוג הבעיה- _____ מסי ילדים _____
4. סוג הבעיה- _____ מסי ילדים _____
5. סוג הבעיה- _____ מסי ילדים _____

ג. גילאי הילדים השותפים לתוכנית (כמה ילדים שותפים לתוכנית בכל קבוצת גיל?):

1. גילאי 1-5: _____
2. כיתות א-ו (בתי ספר יסודי): _____
3. כיתות ז'-ט': _____
4. כיתות י' - יב': _____
5. אחר: _____

ד. האם נתקלת בקשיים בעבודתך עם המשפחות השותפות לתוכנית, אם כן באלו?

ה. האם נתקלת בחוויות מרגשות בעבודתך עם המשפחות?

פרט: _____

ו. הצעות, הערות והארות בנושא עבודה עם משפחות תוכנית "עמית למשפחה":

חלק ד': קשר עם אגף הרווחה/אגף ההתנדבות ביישוב:

- א. שם איש הקשר ברווחה: _____
- ב. מספר עובדים הסוציאליים שמלווים מתנדבים בתוכנית: _____
- ג. תדירות המפגשים/שיחות בין העובדים הסוציאליים לבין המתנדב: _____
- ד. תאר את מעורבות העובדים הסוציאליים בתוכנית: _____
- _____
- _____
- ה. גורמים נוספים מאגף הרווחה/אגף ההתנדבות השותפים לתוכנית: _____

חלק ה': שותפים לתוכנית "עמית למשפחה"

א. נא ציין מי הם השותפים לתוכנית ובמה מתבטא שיתוף הפעולה.

שם הארגון/עמותה וכד'	איש הקשר	תפקיד	במה מתבטא שיתוף הפעולה

חלק ו': הנחיית הקבוצות, הכשרת והעשרת למתנדבים

- שם מנחת/ות הקבוצות: _____
- במספר הקבוצות _____
- תחילת הנחיית הקבוצות: _____
- מספר מפגשים מתחילת השנה: _____
- מספר מתנדבים שהגיעו להדרכה באופן קבוע (בממוצע): _____
- על פי התרשמותך, מהי חשיבותה ומחי תרומתה של הנחיית הקבוצות למתנדבים?
- _____
- _____
- מה התדירות שיש לקיים הנחיית קבוצות במהלך השנה? _____
- מהם הקשיים בהם נתקלת בנושא הנחיית הקבוצות במהלך השנה: _____
- _____
- מה לדעתך חסר בהדרכת המתנדבים? מהם הלקחים שלדעתך יש להסיק בנושא הנחיית קבוצות לקראת שנה הבאה?
- _____
- כמה הרצאות העשרה הובאו השנה למתנדבים ולמשפחות? _____

מי הרצה והאם המרצה הופיע בהתנדבות?

כמה חגים ופעילויות מיוחדות נעשו מטעם התוכנית? מי היו המוזמנים? מי היו השותפים?

חלק ז': לזוי והדרכה לרכז התוכנית

במה תרמו לך מפגשי ההדרכה עם המנחה האזורית של התוכנית?

במה תרמו לך המפגשים עם רכזי "עמית למשפחה" מהישובים האחרים?

לקראת שנה הבאה ובאופן כללי, נשמח לשמוע הארות, הערות והצעות לתוכנית עמית למשפחה:

טופס מס' 16:

דף קשר – אנשי קשר של תוכנית "עמית למשפחה" בנישוב:

כתובות	דואר אלקטרוני	פקס	טלפון	טלפון נייד	תפקיד	שם
						1.
						2.
						3.
						4.
						5.
						6.
						7.
						8.
						9.
						10.

טופס מס' 17: רשימת משפחות + מתנדבים תוכנית 'עמית למשפחה'

שם החברים	שם הילד	פירוט הצורך המיוחד של הילד	גיל הילד	טלפון של הילד	כתובת	בוגר/ים	גורם מפנה (עו"מ) יועצת נבד"י	טלפון	שם המתנדב	שייכות המתנדב (מסווג, נבד"י) שייך נבד"י

חלק ה': תחזוקה ותגמול למתנדב

המתנדב בתוכנית עמית למשפחה מבצע עבודת קודש בעבודתו עם משפחה לה ילד עם צרכים מיוחדים. עבודה זו איננה פשוטה ודרושה תחזוקה שוטפת על מנת לחזק את ידי המתנדב ולהעצימו בעבודתו.

הוקרה והערכה למתנדב יכולים להתבטא באמצעות מילות עידוד וחזוק, שי בחג או במסיבת סיום, ברכה, פעילות מיוחד ומסיבה.

להלן דוגמאות ורעיונות לשלושה תגמולים למתנדב:

(א) דוגמא לברכה למתנדב

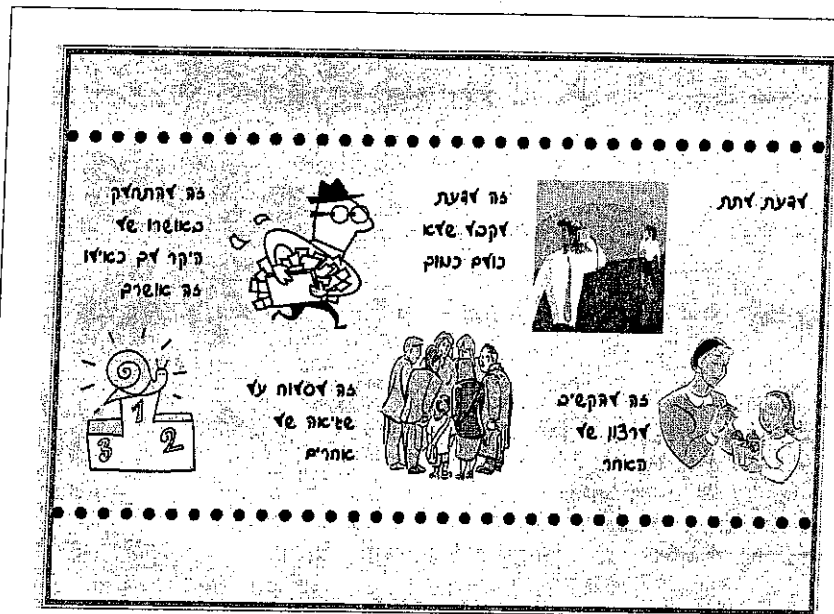
(ב) דוגמא לשי למתנדב

(ג) תעודת הוקרה למתנדב.

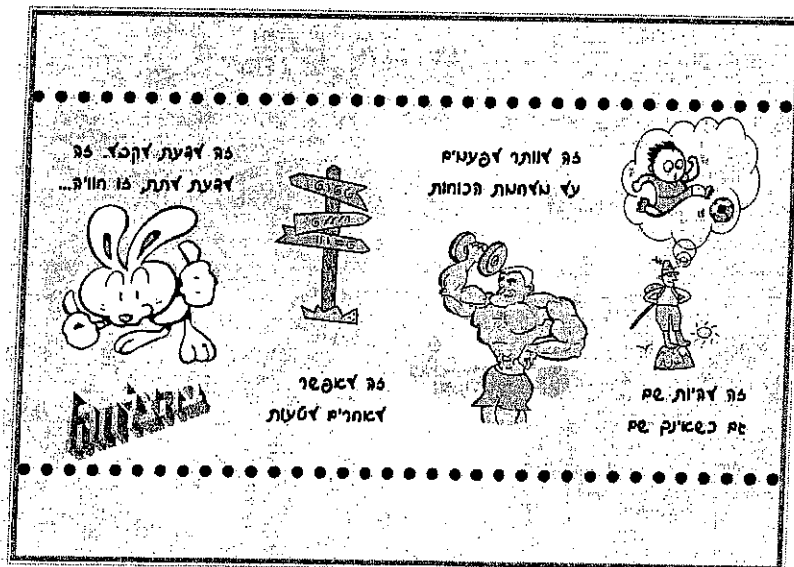
א. דוגמא לברכה למתנדב:

יש להדפיס, לחבר את שני הדפים לגיליון ארוך (עמ' 1 ואז רצוף אליו עמ' 2), ולקפל למניפה כך שהציור וההיגד מופיעים יחד, לדוגמא: לקפל כך ש"לדעת לתת" מופיע באותו קיפול עם התמונה של האישה הנותנת לילדה מתנה.

עמ' 1:

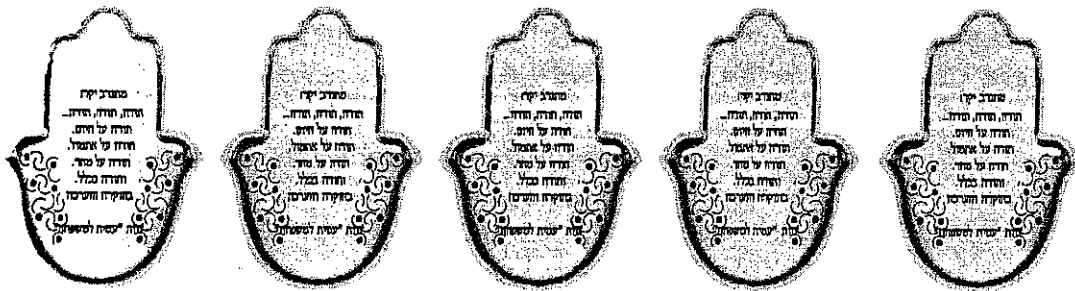
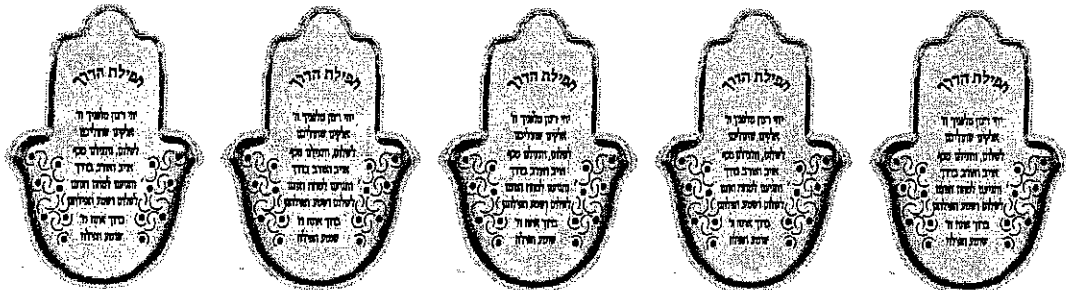

עמ' 2:

ב. דוגמא לשי למתנדב:

מחזיק מפתחות שמצדו האחד תפילת הדרך ומצידו השני ברכה למתנדב "עמית למשפחה" (לשם קבלת איכות טובה יותר ניתן להעביר לפאור-פוינט ולהדפיס משם).

ג. תעודת הוקרה למתנדב:

נדמוס ישראלי
 אשלים
 ימנות הים
 משרד היוזמה
 כח, עמי - אנוסה - אשדוד
 עמותת אנוסים
 עמותת ימנות
 עמותת קרית-נת
 עמותת אנוסים
 עמותת הים-אשדוד
 עמותת כח-עמי
 עמותת נגד הדיכוי
 עמותת עז' אנוסים
 עמותת אשדוד
 עמותת תרומות

משפחת

עצמות למשפחה

שילוב המתנדבים במשפחות לילדים עם צרכים מיוחדים

מעניקה

למר/ גב' _____

תעודת הוקרה

על תרומתך
 בהתנדבות למען ילדים
 ובני נוער עם צרכים מיוחדים

תרומתך מפגינה ערכים חברתיים
 נעלים של גילוי אכפתיות,
 מעורבות ונתינה לקהילה.

תקווה-עברון
 מנהלת הפרוייקט

רכות הפרוייקט

רשימת מקורות

- בן אריה, א. וציונית, י. (1999). ילדים בישראל: שנתון סטטיסטי, 1999. ירושלים: המועצה הלאומית לשלום הילד.
- מרום, מ' ועוזיאל, ל' (2001). סקירת ספרות בנושא ילדים עם נכויות במצבי סיכון. דמ-01-371: גוינט-מכון ברוקדייל.
- מרן, א. (1988). התמודדות המשפחה עם ילד מפגור בתקופת היקלטותו במסגרת חינוכית חדשה. עבודת מ.א. תל-אביב: ביה"ס לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת תל-אביב.
- נאון, ד'; מורגנשטיין, ב'; שימל, מ'; ריבליס, ג'. (2000). ילדים עם צרכים מיוחדים: הערכת צרכים וכיסויים על ידי השירותים. דמ-355-00: גוינט-מכון ברוקדייל.
- רימרמן, א., פורטוביץ, ד. (1985). תגובות הורים להולדת ילד נכה, סכום האספקטים הדינמיים של התמודדות עם משבר. חברה ורווחה, 1 (2), 176-185.
- רימרמן, א. (1997). השמה חוץ ביתית של ילדים בעלי נכות התפתחותית. בתוך: דובדבני, א., חובב, מ., רימרמן, א., רמות, א. (עורכים). חונרת ונכות התפתחותית בישראל. ירושלים: האוניברסיטה העברית.
- שטנר, ו. (1986). שימוש במערכות תמיכה פורמליות ובלתי פורמליות אצל הורים לילדים רכים בעלי נכות פיסית מולדת. בתוך: רימרמן, רייטר וחובב(עורכים). נכות התפתחותית ופיגור שכלי. גומא, צריקובר.
- שטנר, ו. (1987). מיקוד שליטה ושימוש במערכות תמיכה אצל אמהות לילדים עם נכות התפתחותית מולדת. עבודת מ.א. רמת גן: ביה"ס לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת בר-אילן.
- פורסטון, ה. (1987). ילד חריג במשפחה. תל אביב: ספרית הפועלים.
- קטן, י. (1980). שיתוף לקוחות הלכה למעשה. משרד העבודה והרווחה, השירות לעבודה קהילתית, ירושלים.
- Blacher, J. (1984). Sequential stages of parental adjustment to the birth of a child with handicaps. American Journal of Epidemiology, 115, 684-694.
- Breslau, N., Staruch, K.S., & Mortimer, F.A. (1982). Psychological distress in mothers of disabled children. American Journal of Diseases in Children, 136, 682-686.
- Darling, R.B. (1990). Initial and continuing adaptation to the birth of a disabled child. In M. Seligman (Ed.), The family with a handicapped child (pp. 120-150). Boston: Allyn and Bacon.
- Drotar, D., Baskiewicz, A., Irvin, N., Kennell, J., & Klaus, M. (1975). The adaptation of parents to the birth of an infant with a congenital malformation: A hypothetical model. Pediatrics, 56, 710-717.
- Dunst, C.J., Johanson, C., Trivette, C.M. & Hamby, D. (1991). Family-oriented early intervention policies and practices: Family-centered or not? Exceptional children, 58, 2, 115-126.
- Dyson, L.L. (1993). Response to the presence of a child with disabilities: parental stress and family functioning over time. American Journal of Mental Retardation, 98, 207-218.
- Farber, B. (1959). Effects of a severely mentally retarded child on family integration. Monographs of the Society for Research Child Development, 24, 1-115.
- Farber, B. (1962). Effects of a severely mentally retarded child on family. In E. P. Trapp (Ed.), Reading on the exceptional child (pp. 59-68). New York: Appleton-Century.
- Florian, V. (1992). love and like relationships among married couple with and without disability. Journal of Cross-Cultural Psychology, 23, 326-339.
- Friedrich, W.N., Wiltner, L., & Cohen, D. (1985). Coping resources and parenting mentally retarded children. American Journal of Mental Deficiency, 90, 130-139.

- Kazak, A. E., & Christakis, D. A. (1994). Caregiving issues in families of children with chronic medical conditions. In E. Kahana, D. E. Biegel, & M.D. Wykle (Eds.), Family caregiving applications across the life span (pp. 331-356). Thousands Oaks: Sage Publications.
- Kazak, A. E., & Marvin, R. (1984). Differences, difficulties and adaptation: Stress and social networks in families with handicapped child. Family Relations, 33, 67-77.
- McAndrew, I. (1976). Children with a handicap and their families. Child Care, Health and Development, 2, 213-237.
- McCubbin, H. I., Navin, R.S., Cauble, A. E., Larsen, A. Comean, J. K., & Patterson, J. M. (1982). Family coping with chronic illness: The case of cerebral palsy, In H. L. McCubbin, A.E. Cauble, J.M. Patterson (Eds.), Family stress, coping and social support. Springfield, Illinois: Charles C. Thomas Publications.
- McCubbin, H. I., Patterson, J. M. (1983). Family transitions: adaptation to stress. In h. I. McCubin & c. R. Figley (Eds.), Stress and the family. Coping with normative transitions. New York: Brunner/Mazel, Pub.
- Olshansky, S. (1962). Chronic sorrow: A response to having a mentally defective child. Social Casework, 43, 190-193.
- Rappaport, J. (1981). In praise of paradox: A social policy of empowerment over prevention. American Journal of Community Psychology, 9 (1), 1-25.
- Rappaport, J. (1984). Studies in empowerment: Introduction to the issue. Prevention in Human Services, 3 (2/3), 1-7.